

AÇIKLAMALI ZEYBEK BİBLİYOGRAFYASI

Eyip KOCA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf MİRİŞLİ

Haziran 2009

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AÇIKLAMALI ZEYBEK BİBLİYOGRAFYASI

Hazırlayan
Eyip KOCA

Danışman
Yrd. Doç.Dr. Yusuf MİRİŞLİ

AFYONKARAHİSAR 2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Açıklamalı Zeybek Bibliyografyası” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2009

Eyip KOCA

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
AÇIKLAMALI ZEYBEK BİBLİYOGRAFYASI

EYİP KOCA

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI

Haziran 2009

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Yusuf MİRİŞLİ

Araştırma, halk kültürünün önemli ürünlerinden olan zeybekler hakkında cumhuriyet döneminden günümüze kadar yapılmış olan kitap ve lisansüstü tezlerin açıklamalı olarak sunulduğu bir bibliyografya çalışmasını içermektedir. Geleneksel kültürümüzü oluşturan bu önemli unsurun yok olup gitmeden kendinden sonraki kuşaklara aktarılması, alanda yapılacak doğru ve nitelikli çalışmaların artmasıyla sağlanabilecektir. Bibliyografya çalışmaları, bu hedefin gerçekleşmesi doğrultusunda, araştırmacılar için bir klavuz niteliği taşımaktadır.

Araştırmanın içeriğini, zeybek ve unsurları hakkındaki kısa bir ön bilgi, bibliyografya tanımları, açıklamalı zeybek bibliyografyası ile ilgili bulgular, sonuç ve öneriler ile kaynakçanın yer aldığı bölümler oluşturmaktadır. Araştırmada betimleme yöntemi göz önünde bulundurulmuş, model olarak ise tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan kütüphaneler, yüksek öğretim kurulu verileri taranarak kaynaklara eksiksiz ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, içeriğine ulaşılanlar ve içeriğine ulaşılamayanlar başlıkları altında, kitaplar ve lisansüstü tezler alt başlıklarıyla yazar soyadlarına göre harf sırasına konarak verilmiştir. Tespit edilen bulgular tek tek incelenmiş ve maddeler halinde sonuç bölümü yazılmıştır. Bu araştırmanın, zeybek konusuna ilişkin yapılacak bibliyografya çalışmaları için bir başlangıç olması düşünülmüş ve araştırmacılara konuyla ilgili yazılan tüm bilimsel makaleleri de içeren detaylı bir çalışma yapmaları önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Kültürü, Zeybek, Bibliyografya, Kitap, Lisansüstü Tez.

ABSTRACT OF THE POST GRADUATE THESIS
ANNOTATED ZEYBEK BIBLIOGRAPHY
EYİP KOCA
AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

June 2009

THESIS ADVISER: Asist. Prof. Dr. Yusuf MİRİŞLİ

Research, is included an annotated bibliography work that from republic period have been made until today boks post-graduate thesis about Zeybek which is important products of the folk culture . Of these key elements make up our traditional culture is no self without going into the next generations to be transferred, in increasing the accuracy and quality of work will be provided. Bibliography works is a guide for researchers.for, the fulfillment of this goal, This Research includes a short foreknowledge zeybek and its elements,definitions of Bibliography.

Findings about annotated bibliography of zeybek , r esults and recommendations,and where sections of the bibliography.In this reserach kept in mind the description method,sweping model used as a model. Access to resources were complete, the scanned data and libraries of higher education committee of the study that forms the universe. These findings has been given by surname in order of letter writing, have been reached on the content and the content reached under the title, sub-titles of books and graduate theses. The findings were examined and determined individual item and it is written in the results section. It is thought to be an initial bibliography for research on the subject zeybek and researchers on the subject, written with all the scientific articles to a detailed study was recommended.

Keyword: Folk Culture, Zeybek, Bibliyography,Book, Post-Graduate Thesis

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarından dolayı başta danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yusuf MİRİŞL'ye, çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN'a, arama tarama çalışmalarında biran olsun beni yalnız bırakmayan sevgili Atilla TOMBULOĞLU'na, değerli meslektaşım Öğretim Elemanı Abdusselam MÜFTÜOĞLU 'na ,sevgili öğrencim Ozan KURT'a ve tüm çalışmam boyunca moral desteğini benden hiç esirgemeyen sevgili eşim Fulya KOCA'ya teşekkür ederim.

Eyip KOCA

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİS	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ VE BİBLİYOGRAFYA KAVRAMI

1. ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ	2
2. PROBLEM CÜMLESİ.....	2
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	2
4. ARAŞTIRMANIN SAYITLILARI	2
5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	3
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
6.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	3
6.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ	3
6.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	3
7. BİBLİYOGRAFYA NEDİR?	4
7.1.TÜRKİYE'DE İLK BİBLİYOGRAFYA ÇALIŞMALARI	5

İKİNCİ BÖLÜM

ZEYBEK VE ZEYBEKLİK

2. ZEYBEKLİK GELENEĞİ	7
2.1.ZEYBEK KAVRAMI (KELİMENİN KÖKENİ)	7
2.2.ZEYBEKLİĞİN TARİHÇESİ	10
2.3.BİR TÜR OLARAK ZEYBEK	14

2.3.1.Tür Nedir?	14
2.3.2.Zeybek Türü'nü Oluşturan Öğeler:	16
2.3.3.Zeybek Ezgilerinin Makamsal Yapıları.....	17
2.3.4.Zeybek Oyunlarına Eşlik Eden Çalgıların İncelenmesi	18
2.3.5.Halk Oyunlarında Tür Kavramı	19
2.3.5.1. Alt Tür Kavramı	19
2.3.5.2.Halk Oyunlarında Alt Tür Kavramı	19
2.3.6.Zeybek Oyun Türü	20
2.3.6.1.Ritmik Yapılarına Göre Zeybekler	20
2.3.6.2.Çeşitlerine Göre Zeybekler	20
2.3.6.3.Oynanış Şekillerine Göre Zeybekler	20
2.3.6.4.Çalgılarına Göre Zeybekler	20
2.3.7.Zeybek Oyunlarının Konuları	21
2.3.8.Zeybek Ezgilerinin Adları	21
2.3.8.1.Afyon Ve Yöresi	21
2.3.8.2.Ankara Ve Yöresi	21
2.3.8.3.Antalya Ve Yöresi.....	22
2.3.8.4.Aydın Ve Yöresi	22
2.3.8.5.Balıkesir Ve Yöresi	24
2.3.8.6.Bilecik Ve Yöresi	24
2.3.8.7.Bolu Ve Yöresi	25
2.3.8.8.Burdur Ve Yöresi	25
2.3.8.9.Çanakkale Ve Yöresi	26
2.3.8.10.Denizli Ve Yöresi	26
2.3.8.11.Eskişehir Ve Yöresi	27
2.3.8.12.Isparta Ve Yöresi	28
2.3.8.13.İçel Ve Yöresi	28
2.3.8.14.İzmir Ve Yöresi.....	28
2.3.8.15.Kastamonu Ve Yöresi	31
2.3.8.16.Konya Ve Yöresi	31
2.3.8.17.Kütahya Ve Yöresi	31
2.3.8.18.Manisa Ve Yöresi	32
2.3.8.19.Muğla Ve Yöresi	33
2.3.8.20.Rumeli Ve Yöresi	36

2.3.8.21.Sakarya Ve Yöresi	36
2.3.8.22.Tokat Ve Yöresi	36
2.3.8.23. Uşak Ve Yöresi	36
2.3.9.Zeybeklerde Giyim Kuşam	37
2.3.10.Zeybeklerde Giyim Kuşam Parçaları	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AÇIKLAMALI ZEYBEK BİBLİYOGRAFYASI

3. BULGULAR.....	41
3.1. İÇERİĞİNE ULAŞILANLAR	41
3.1.1. Kitaplar	41
3.1.2.Lisans Üstü Tezler.....	50
3.2. İÇERİĞİNE ULAŞILAMAYANLAR	55
3.2.1. Kitaplar	55
3.2.2.Lisans Üstü Tezler	58
SONUÇ VE ÖNERİLER	60
KAYNAKÇA	62

KISALTMALAR

G.T.H.M. : Geleneksel Türk Halk Müziği

G.T.S.M. : Geleneksel Türk Sanat Müziği

T.H.M. : Türk Halk Müziği

T.H.O. : Türk Halk Oyunları

T.R.T. : Türkiye Radyo Ve Televizyon Kurumu

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

Vb. : Ve Benzeri

GİRİŞ

Zeybek, başta Ege Bölgesi olmak üzere yurdun birçok yerinde tarihsel süreç içerisinde önemli yeri olan halk kültürünün belli başlı unsurlarından biridir. Bu konuda yapılacak olan bilimsel çalışmalar, öncelikle bu kültürün yok olmasının önüne geçecek ve nesilden nesile doğru bir şekilde aktarılmasını sağlayacaktır.

Eğitim ve icra alanında, önemli bir kültür unsuru olan Zeybekler konusunda yapılacak bu çalışma, halk kültürüne ve bilime sağlayacağı katkılar açısından önem taşımakta ve araştırmaya değer görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ VE BİBLİYOGRAFYA KAVRAMI

1.ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

Araştırma, bibliyografya, zeybek ve onu oluşturan unsurları, Cumhuriyet döneminden günümüze kadar zeybekler ile ilgili yazılmış kitap ve lisansüstü tezlerin sistematik bir şekilde tasnifini, sonuç ve kaynakça bölümlerini içermektedir.

2.PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın problem cümlesi, zeybekler konusunda Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreci içeren açıklamalı bir bibliyografyanın oluşturulması aşamasında hangi bulgulara ulaşabiliriz ve bunun bilime nasıl bir katkısı olabilir?

3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Zeybek konusunda herhangi bir bibliyografya çalışmasının yapılmamış olması düşünüldüğünde, bu araştırma konu hakkında bilimsel çalışmalar yapacaklar için bir kılavuz olma niteliği nedeni ile önemlidir.

4. ARAŞTIRMANIN SAYILTI LARI

4.1. Araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklerin araştırmanın hedefine uygun oldukları,

4.2. Ortaya çıkan bulguların pekiştirilmesinin önemli olduğu sayıltılarından hareket edilmiş,

4.3. Araştırma için seçilen veri toplama yöntemlerinin, araştırmanın amacına, konusuna ve problemin çözümüne uygun olduğu gözlenmiştir.

5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yapılmış olan araştırmalar ile sınırlıdır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Betimleme; araştırılacak olan unsurun kendi doğal ortamında tespit edilmesi, adeta bir fotoğrafının çıkarılmasıdır.

6.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, ağırlıklı olarak tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.”(Karasar, 1999:77)

6.2. Araştırmanın Evreni

Evren araştırmanın yapılacağı bölgeyi genel anlamda ifade eden bir kavramdır.

Bu araştırmanın evreni; üç büyük ilin (Ankara, İstanbul, İzmir) milli kütüphaneleri ve üniversite kütüphaneleri ile ulaşılabilen yüksek öğretim kurulu verileridir.

6.3. Araştırmanın Örnekleme

“Örneklem, belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir.”(Karasar, 1999:110)

Araştırmanın örneklemini folklor (halk bilgisi) ile ilgili cumhuriyet döneminden günümüze kadar yazılmış olan kitaplar, lisansüstü tezler ve bibliyografyalar oluşturmaktadır.

7. BİBLİYOGRAFYA NEDİR?

Araştırmanın temelini oluşturan kavramların başında bibliyografya gelmektedir. Bibliyografyalar, bilimsel bir araştırmayı kolaylaştıran ve araştırmanın daha verimli hale getirilmesini sağlayan başlıca kaynaklardır. Bu noktadan hareketle, aşağıda çeşitli bibliyografya tanımları verilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Yunanca biblion = kitap ve graphein = yazmak, tarif etmek kelimelerinden gelen bu terim şu anlamlara gelmektedir:

1) Belli bir konuyla ya da dönemle ilgili eserlerin tümünü kapsayan ya da en iyilerini seçerek sıralayan, o eserlerin yazarlarını, yayın tarihlerini, hangi kitaplarda bulduklarını, türlerini de belirten kılavuz. Eş. :Kaynakça.

2) Araştırma ve incelemeye dayanan bilimsel eserlerin ya da yazıların sonunda, o konu ile ilgili yayınları, kaynakları gösteren liste.

3) Bir dergi veya gazetede yeni çıkan kitaplar hakkında bilgi veren sütun.

4) Yayınevlerinin, çeşitli alanlardaki kitapları kapsayan katalogları da bibliyografya içine girer.

Kitaplar hakkında geniş bilgisi olan kimseye ise bibliyograf adı verilir.(Bibliyografya. www.turkceciler.com,04.05.2009)

Bibliyografyalar basılı materyalin tarihçesini, yapısını veya bunların diğer eserlerle ilişkisini açıklamak amacıyla yapılan maddi ve fikri çalışmalardır. Bu çeşit çalışmalar, basılı materyalin her geçen gün biraz daha artması nedeniyle biraz daha önem kazanmaktadır. Zamanla bu tür eserin çoğalması, bibliyografaları toplayan yeni tür müracaat eserlerini zorunlu kılmıştır.

Bibliyografyada yer alan bibliyografik künyeler özellikleri nedeniyle üç bölümde toplandı: Kitaplar, kitapçık katalogları, süreli yayınlar. (Akıncı-Başbuğoğlu-Baydur-Tuncer,1973:1)

Belli bir konu veya muhtelif konularda yazılan eserleri, bunların basımlarını inceleyen veya belli bir alanda araştırma yapanların, bu alandaki kaynaklara ulaşmasını sağlayan bilim dalı. Bir başka ifadeyle yayınların belirli bir sisteme göre sınıflandırılması. Bibliyografya kelimesi genel olarak şu anlamlarla karşımıza çıkar;

1. Kitap, broşür, makale ve her türlü basılı esere ait liste.

Bu listede genel olarak, yazarın ve eserin adı, (tercüme ise, tercüme edenin de adı) cilt adedi, kaçınıcı basım olduğu, nerede ve ne zaman basıldığı, yayımcısı veya yayınevi, sayfa adedi ve forması vb. hakkında bilgi verilir.

2. El yazmaları ve basılı eserlerin iç ve dış tavsiflerinin nasıl yapıldığından, bu tavsiflerin ne şekilde ve nasıl sınıflara ayrıldığından ve nizama sokulduğundan bahseden müstakil bilgi.

3. Bir kitaba veya her hangi bir esere kaynak olan yayınların listesi.

Birinci maddedeki anlamıyla, Esas ve Kopya Bibliyografyalar olarak hazırlanır.

Esas Bibliyografya: bu listelerde yazılı eserlerin künyelerinin çıkarılmasında eserlere bizzat başvurulmuştur. Bu tür Bibliyografyalarda kişilere göre inceleme farklılıkları olabilir. Ama orijinaldir.

Kopya Bibliyografya: bu listelerdeki eserler görülmeden ve incelemeye tabi tutulmadan başka kaynaklardan toplanmak ve seçilmek suretiyle bir araya getirildiğinden, bu kaynaklarda mevcut olan her hangi bir yanlış, kopya bibliyografyada da tekrar edilecektir.

Bibliyografyaların sınıflandırılması

- A. Zamana Göre Bibliyografyalar
- B. Kapsamına Göre Bibliyografyalar
- C. Tertip Edilişlerine Göre Bibliyografyalar.

Zamana Göre Bibliyografyalar

1. Tamamlanmış Bibliyografyalar.
2. Periyodik Bibliyografyalar.

Kapsamına Göre Bibliyografyalar

1. Milli Bibliyografyalar.
2. Milletlerarası Bibliyografyalar.

Kapsamına göre bibliyografyalar bir ikinci tasnife daha tabi tutulurlar

1. Genel Bibliyografyalar.
 2. Special (Özel veya İhtisas) Bibliyografyalar.
 3. Tertip Edilişlerine Göre Bibliyografyalar
1. Alfabetik Bibliyografyalar. ...
 2. Sistematik Bibliyografyalar. ...
 3. Kronolojik Bibliyografyalar(Ergan, 1994: XIII)

Bibliyografya ile ilgili olarak yapılan aşağıdaki tanımlamalar da konunun daha iyi kavranması açısından önemli bulunmuştur.

Bibliyografyalar 3 kademedir bunlar "bibliyografyalar", "bibliyografyaların bibliyografyaları" ve "bibliyografyaların bibliyografyalarının bibliyografyaları" şeklindedir.(Bibliyografya, www.uludagsozluk.com,04.05.2009)

7.1.TÜRKİYE'DE İLK BİBLİYOGRAFYA ÇALIŞMALARI

Türkiye’de ilk matbaa, ancak XVIII. yüzyılın başlarında İbrahim Müteferrika tarafından kurulmuş olduğu için, Türkiye’de bibliyografya alanındaki çalışmaların bu yüzyıldan sonra başlamasını gerektirmiştir. Ancak, bu tarihten yeni Türk harflerinin kabul edilme tarihi olan 1928 yılına kadar geçen iki yüz yıllık bir zaman içinde 30.000 kadar eserin basılmış olması, memleketimizde matbaacılığın en kadar yavaş gelişmiş olduğunu, ne kadar az eser verildiğini göstermeğe yeter. Basılan eserlerin az olması, matbaacılığa gereken önemin verilmemesi, bibliyografya alanındaki çalışmaların da verimsiz ve az olması sonucunu doğurmuştur. Bununla beraber bu zaman içinde önemli bibliyografyalar da

yayınlanmıştır. Bu arada Kâtip Çelebinin XVII. yüzyılda meydana getirdiği alfabetik olarak tertip ettiği ve 14051 eseri tanıtan Keşfüz Zünun adlı eseri, başlı başına bir kıymet taşır.

Bundan sonra da çeşitli bibliyografya eserlerinin yayınlanmış olmasına rağmen bizde asıl bibliyografya çalışmaları 1934 yılından itibaren yayınlanmağa başlayan Türkiye Bibliyografyası ile olmuştur.

Bundan sonra gerek Millî Eğitim Bakanlığı, gerek Millî Kütüphane tarafından yayınlanan çeşitli bibliyografya eserleri ve dergileri, gerekse özel kişiler tarafından yayınlanan bibliyografya eserleri ve dergileri ile bibliyografya alanında Batı anlamında bir çalışmaya geçilmiştir. Bu arada Millî Kütüphane tarafından yayınlanan çeşitli bibliyograf, ya eserleri bu alanın verimli çalışmalarını meydana getirmektedir.

(Bibliyografya,www.nevenedir.com,04.05.2009)

Asıl konu olan zeybek ile ilgili kaynaklara yer veren bibliyografyaların tespiti yapılan çalışmanın daha verimli olmasında büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ZEYBEK VE ZEYBEKLİK KURUMU

2. ZEYBEKLİK GELENEĞİ

2.1.ZEYBEK KAVRAMI (KELİMENİN KÖKENİ)

Yapılan araştırmalara göre, zeybek kelimesinin kökeni konusunda araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Günümüzde elde edilen bulgularla bunu tam olarak ortaya koymak mümkün değildir.

Onur Akdoğu bu konuda ortaya koyduğu araştırmasında zeybek ile ilgili şunları ifade etmektedir:

“Zeybek kelimesinin aslının, yani kökeninin saybek kelimesi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Kelimenin anlamı ise sağlam, koruyucu, güçlü koruyucu demektir.

Bu kelime,Çağatay Türklerinde, Türkçenin ses uyumu gereği saybak (şaybak) ,Hammer de ise seybek (şeybek) olarak telaffuz edilmiştir.

Özellikle geçen yüzyıllar içinde saybek kelimesi, önce saybak, ardından, daha çok batı Anadolu’da sabah’a zabah, soba’ya zoba denilmesi gibi, saybak kelimesi de zaybak, 19.yy ‘dan başlamak üzere de, öncelikle, imparatorluğun merkezi İstanbul dilinin nezaketi içinde önce zeybak, daha sonra zeybek şeklinde telaffuz edilmiş ve son yüzyıldır da zeybek şeklinde dilimize yerleşerek yaygınlaşmıştır.” (Akdoğu,2004:25)

Zeybek kelimesinin ne anlam taşıdığı ile ilgili diğer görüşler ise aşağıda ifade edildiği şekildedir:

Dr. Tahir Kutisi;

Bizanslı tarihçi Parhimeres’i tanık göstererek Zeybek sözcüğünün Türkçe kökenli olduğunu savunmaktadır. Bizanslı tarihçinin belirttiğine göre Aydın, Salmpakis Mantahias adındaki bir komutan eliyle Türklerine eline geçmiştir. Bu komutan da Gazi Menteşe’dir “Salmpakis” unvanıyla anılmaktadır. Salmpakis ise “Saybak”tır. Rum alfabesinde “B” harfi olmaması dolayısıyla aradaki “B” harfi “MP” harfleriyle gösterilmektedir ve yine aradaki “L” harfi de yumuşaktır, “Y” gibi söylenmektedir. Saybak sözcüğü de yiğitlik, mertlik ifade eder. Bu sözcük, zamanla yumuşayıp incelenerek “Zeybek” olmuştur. Ayrıca araştırmacı, Orta Asya’da ve Türkistan’da Zeybek, Saybak, Seybek adında köyler bulunduğunu, sözcüğün Ege Bölgesi’nde “yiğit” özü sözü doğru, kişiliğine inanılan, sözüne güvenilen kişi” anlamı taşıdığını belirtmektedir.

Cemil Demirsipahi ise, “Türk Halk Oyunları” adlı eserinde sözcüğün kaynağının bilinmediğini söyleyerek Dr. Tahir Kutisi’nin düşüncelerine katılmaktadır.

Ayrıca Arapların da bu sözcüğe sahiplendiklerini belirtir. Yazara göre Araplar, Mısır’da oluşturulan askeri fırkalardan bazılarının Bursa yöresindeki Türklerden oluştuğuna; bu askerlere toplu davranışlarında atak olmaları nedeniyle “Civa gibi” anlamında “Zeybeki” dendiğine ve bu sözcüğün zamanla Zeybek şeklini aldığına inandıklarını belirtmektedir.

İsmail Özboyacı, Zeybek sözcüğünün Türkçeden Yunancaya geçmiş öz Türkçe bir sözcük olduğunu belirtmektedir.

(Zeybeklikte Töre Ve Törenler,www.tarihciniyeri.net,04.05.2009)

Mahmut Ragıp Gazimihal'e göre, zeybek sözcüğü "salbak" ya da bunun diğer bir söylenişi olan "saypak" sözcüklerinden türemiştir. Bununla bağlantılı olarak kaynaklarda geçen "salmpakis" sözcüğünün aslında "salpak" ve dolayısıyla zeybek olduğunu savunur. Zeybek sözcüğünün Türkçe bir sözcük ve aynı zamanda Kırgızlar arasında da bir oyun adı olduğunu; ayrıca Doğu Türkistan ve Afganistan'ın Badahşan kentinde "Zeybek" adında birer köy bulunduğunu belirtir.(Folklor Postası, cilt II, sayfa 18)

Halil Oğultürk; Mahmut Ragıp Gazimihal'in düşüncelerini aktararak bu düşüncelere katıldığını, ayrıca Hüseyin Hilmi Bayındır'ın Zeybek sözcüğü üzerindeki incelemesini de aktararak "Zeybek" sözcüğünün Oğuz Türklerine ilişkin olduğunu belirtir. (Zeybeklikte Töre Ve Törenler,www.tarihciniyeri.net,04.05.2009)

Hüseyin Hilmi Bayındır ise, bu sözün anlayışlılık anlamına gelen "sağ" ve sağlam anlamına gelen "bek" sözlerinin birleşiminden oluştuğunu iddia eder. Hüseyin Hilmi Bayındır'a göre; Divanü lügat it - türk'de "Bekneğ" sözcüğündeki "Bek" hecesinin "Sağlam" anlamında olduğu yazılmaktadır. Yine Divanü lügat it - türk'de "Sağ" sözcüğü Oğuzca'da "Zeybeklik, anlayışlılık" anlamına gelmektedir. Divanü lügat it - türk'de "S" harfinin kimi zaman Türk dilinde "Z" okunduğu söylenmektedir. Zeybek sözünde "Sağlam" anlamında bir "Bek" sözünün bulunması "Zeybek" adının birleşik ad olduğunu anlatmaktadır. "Bek" anlamı olan sağlam sözünü doğrularak bir ek ad olması şarttır. "Bek" sözü bir insan için kullanıldığına göre de ek sözü, insanın niteliğini iyi yönünde anlatan söz olması gerekmektedir. Yani "Bek" sözü ile ancak "anlayışlılık, akıllılık" anlatan "Zağ" sözü ile birleşik ad olabilir ve Zağ-Bek şeklini alır. Bunu Türk dilinin yapısı zorunlu kılmaktadır. "Başta gelen kalın anca yumuşak hece, sonda gelen ince ancak sert heceye uydurularak okunur" kuralına göre "Zağ" hecesi kendisinden sonra gelen sert, ince "Bek" hecesine uydurularak "Zeğ" olmuş "Bek"le birlikte "anlayışlı, akıllı, sağlam, anlayışlı adam anlamında" "Zeğbek" olarak Avrupa tarih kitaplarına geçmiş ve çağımıza değin Bozdağ, Dalgalı köylerinde yaşamıştır. Sonraları sözcüğün ortasındaki "Ğ" söylendiği gibi yazılma kuralına uyularak "Y"ye dönmüştür.(Bayındır,1964:12)

Sabahattin Türkoğlu, Anadolu'ya gelen ilk Türklerde asker ve orduya "Sü" dendiğini, "Sü-Bek" sözcüğünün "Subay" anlamına geldiğini, "S" harfinin yumuşayarak "Z"ye dönüştüğünü ve "Zübek" biçimini aldığını, zamanla bu sözcüğün de "Ziybek-Zeybek" biçimini aldığını belirtmiştir.

(Zeybeklikte Töre Ve Törenler,www.tarihciniyeri.net,04.05.2009)

Şeref Üsküp ise, bu sözcüğün, civa anlamına gelen Arapça "zibak" sözcüğünün "ziybak" sözcüğüne dönüşmesinden türediğini söyler.(Üsküp,1988:112)

Halikarnas Balıkcısı, Lydiaca "obekkos", "to bekkos" ve "ibakhi" sözcüklerinin zeybek sözcüğüne dönüştüğünü söylemektedir.

Enver Behnan Şapolyo ise, bağlantısını nasıl kurabildiyse zeybek sözcüğünün hudut bekçileri olduğunu söylediği, "sekban ve seymenden geldiği anlaşılmaktadır" demektedir.

Zeybek kavramının ortaya çıkışı çobanlıkla ilgili görünmektedir... "Zeybeklerin çoğunluğunun çobanlıktan yetişme. Çobanların yanlarında birkaç yakın arkadaşları olur, zeybek çetesi kuracakları zaman bu kişileri bulup konuşurlar. Bu kişiler de genellikle çobandırlar. Zeybeklerin ilk mesleği çobanlıktır. Çoban tipine bakıldığında, zeybeğin sosyal

rolü ve taşıdığı özelliklerle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir” gibi belirlemeler yapılmaktadır.

Kelimenin etimolojik yapısı incelendiğinde ortaya çıkan sorun ile ilgili diğer tespitler de aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

Haydar Avcı’ya göre; sorundaki tıkanma, halk diline uzak oluş ve yabancılıktan kaynaklanmaktadır. Bugün Anadolu’nun birçok yöresinde halk dilinde halen kullanılan bir sözcük vardır. Bu sözcük “zağmak” sözcüğüdür ki çeşitli anlamlara gelmektedir. Zağmak:

1. Kaçmak, koşmak. (Söğüt, Çal, Denizli – Üçem, Bala, Ankara – Göl, Çubuk, Ankara – Güvenç, Konya.)

2. Düşmek. (Zile, Tokat – Bor, Niğde.)

3. Hızla fırlamak, akarcasına kayıp gitmek. (Eğridir köyleri, Isparta – Söğüt, Bilecik – Alaşehir, Manisa – Çankırı – Mersin köyleri, İçel – Afşin, Maraş – Çarşamba, Samsun – Şarkışla, Koyulhisar, Sivas – Bor, Niğde – Yozgat.)

4. Saldırmak. (Kumdanlı, Yalvaç, Isparta.)

5. Hareket etmek, hızla bir yere gitmek, gidiş, yerinde duramamak, kaçarak kurtulmak.

(Ankara, Kalecik ilçesi, Alevi – Türkmen köyleri.)

6. Yaman, atik, çevik, bir şekilde hareket etmek. (Isparta, Keçiborlu, Kılıççı kasabası ve köyleri.)

Ayrıca Ankara yöresi köylerinde “zağ” sözcüğü hızla git, durma, seğirt, savuş, hareket et anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Şimdi bu açıklamaların “zeybek” kavramıyla ne ilgisi var denilebilir. Kısaca bunu açıklayalım. Bildiğindi gibi “bek”, “bak”, “pek”, “pak” ekleri Türkçede kavram yaratmak amacıyla kullanılan eklerdir. Söz gelimi kaymak fiilini ele alacak olursak, burada “kay” köküne “pak” eki eklenerek “kaypak” kavramı türetilmiştir ki, anlam olarak ikiyüzlülüğü, tutarsızlığı, dönecliği, güvenilmezliği anlatmaktadır. ”Zağ” köküne ise, “bek” ya da “bak” eki eklendiğinde ise “zağbek” veya “zağbak” kavramları ortaya çıkar ki, bu da sürekli kaçan, belli bir yerde kalıcı olarak durmayan, yeri geldiğinde saldırı durumunda olan, bir yere, özellikle sığınılacak ve savunulacak yerlere kaçarak kendini savunan gibi çeşitli anlamları içerir ki, bu anlamlarda zeybekliğin yapısı ve konumuyla bütünüyle örtüşmektedir.

Bu kavramın yüzyıllar boyunca halk ağzında, yöresel söyleyişlere ve dilin akıcılığına uydurularak “zeğbek”, “zeybek” şekline dönüşmüş olabileceğini de rahatlıkla düşünebiliriz. Söz gelimi Ege Bölgesi telaffuzuyla Orta Anadolu, Kuzeybatı Anadolu telaffuzuyla Güneybatı Anadolu telaffuzunun aynı olduğunu söyleyebilir miyiz? Dolayısıyla bu kavramların da bölgeler arası konuşma dilinde böyle küçük değişikliğe uğraması bize göre doğal bir durumdur. Bu tür değişimleri, başka sözcük ve kavramların kullanımında da görebiliriz.

Zeybeklerin de bir yerde duramayan, belli ve kalıcı bir mekânı bulunmayan, barınmak ve korunmak amacıyla sürekli kaçış, yani hareket halinde olan, ulaşılması zor ve sarp yerlere, özellikle dağlara giden topluluklar olduğu düşünülürse, bu kavramın pekâlâ bu sözcükten açıkladığımız biçimde türetildiği neden söylenmesin?

Zeybek kavramının ne anlama geldiği konusunda yapılan aşağıdaki açıklamalar da konuya biraz daha açıklık getirmesi açısından önemli bulunmuştur.

Ayrıca kaynaklarda zeybek kavramının “ele avuca sığmaz kişi” anlamına geldiği de belirtilmektedir ki, bu da yukarıda ki düşüncelerimizi doğrular niteliktedir.

Biliyoruz ki, zeybeklik geleneği içinde dağa giden, dağlara çıkan kişiye “zeybek oldu” denilmektedir. Zağmak sözcüğünün anlamlarıyla bir arada düşünüldüğünde, bu anlam ve aktarım, savlarımızı bütünüyle desteklemektedir.

Ayrıca zağbek ve zeybek kavramlarında olduğu gibi seymen kavramının da Ankara'nın çeşitli yörelerinde sağmen, samen, seymen, seyman şekillerinde kullanıldığı görülmektedir. Yine buna benzer bir biçimde “bey” kavramı da halk dilinde beğ, bağ, ba,beg biçimlerinde kullanılabilir. Çoğu zaman halk “beyim” kavramının “beğim” biçiminde telaffuz eder ki, dildeki bu tür değişimler yukarıdaki düşüncelerimizi önemli ölçüde onaylamaktadır. Halk dilinde “y” harfinin “ğ” ve “g” harflerine, “g” ve “ğ” harflerinin “y” harfine dönüştüğü çok sık görülen bir durumdur. Aynı durum “zağbek” kavramı için de geçerlidir.

Yine bu şekilde dildeki yöresel değişim sonucu zeybek bölgesi olan Ankara dolaylarında zeybek kavramının çeşitli şekillerde değişikliğe uğradığını, “zibek”, “ziybek” gibi söyleniş biçimlerine rastlandığını ve bu şekilde halk arasında kullanıldığını belirtmekte yarar görüyoruz.(Zeybeklikte Töre Ve Törenler,www.tarihciniyeri.net,04.05.2009)

2.2.ZEYBEKLİĞİN TARİHÇESİ

Zeybeğin ortaya çıkış tarihi ile ilgili elimizde ki kaynaklarda net bilgiler bulunmamaktadır. Aşağıda çeşitli araştırmacıların bu konudaki değişik tespitleri yer almaktadır:

“Zeybekliğin ortaya çıkışı konusunda birçok görüş vardır. Kimilerine göre, Anadolu da 16.yy de görülen Celali isyanlarının sonucu böyle bir kurum ortaya çıkmıştır. Başka görüşlere göre ise batı egede bu kurum, antik çağ toplumlarında kalma bir geleneğin sürdürücüleridir.”(Özbilgen,2003:29)

Yine kelimenin kökeniyle ilgili bir başka görüş ise:

Zeybeklerin menşei, 13.yy de Batı Anadolu ve Ege Bölgesi'nde yerleşmiş olan Türkmen aşiretleridir. Bu aşiret mensupları, ilk zamanlarda mahalli beyliklerin ve sonraları Osmanlı devletine mensup valilerin vakit vakit haksız muamelelerine maruz kalarak buna tahammül edemeyip dağa çıkmışlar ve resmi otoriteye karşı silahlı mukavemet grupları kurmuşlardır. Bunlara zamanla işledikleri her hangi bir suçun ve daha ziyade bir cinayetin cezasından kurtulmak isteyenlerde katıldılar. Dağları, belleri, geçitleri gayet iyi bildiklerinden, son derece atıcı, vurucu ve silahşör olduklarından hükümet kuvvetleri bunlarla baş edemezdi.

Üstelik kendileri de haksızlıklara karşı koydukları için köyler halkı zeybekleri daima himaye eder, gizler, onlara erzak ve cephaneye temin edip işlerini kolaylaştırırdı. Zeybekler, bundan maada adi eşkıyaya karşıda halkın güvendiği bir unsurdur. Kendi bölgelerinde bunları yaşatmazlar buldukları yerlerde tepelerlerdi.(Avcı,1997:47)

Diğer bir görüşe göre ise; Orta Asya topluluklarından biri olan zeybekler, Türklerin Anadolu ya göçleri sırasında öncü olarak görev yapmıştır. Fakat hazar denizinin altından

geçerek doğu Anadolu'dan giriş yapmış diğer Türk kavimlerinin aksine, Karadeniz'i kuzeyden dolaşarak Avrupa tarafından Anadolu'ya yerleşmiş oldukları iddia edilmektedir. Bu nedenle Anadolu'nun iç kısımlarında zeybeklerle ilgili değerlerin fazlaca görülmediği düşünülmektedir.

Bizim görüşümüze göre de zeybeklik kültürü batı egeden Anadolu'ya doğru azalan bir şiddetle yayılmıştır. Ancak tarihi derinliğinden dolayı ege bölgesinde filizlenen zeybek kültürünün zaman içindeki kültürel değişimini derinlemesine inceleyebilmek oldukça güçtür ve oluşumu konusunda kesin iddialarda bulunmak sakıncalıdır. Geçmişte denizcilikle ilgi bir levant toplumu olduğunu zannettiğimiz zeybeklerin ananeleri, tarihi süreç içinde birçok kültürel etmenle çoğalarak değişime uğramıştır. Anadolu'nun bereketli toprakları üzerindeki çok çeşitlilik kültürel yapıyı essiz bir şekilde zenginleştirmesinin yanında, oluşan bu çok etmenli kültürlerin, araştırılıp analiz edilmesini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Elimizdeki veriler zeybekler ile ilgili araştırmamızın derinliğini ancak 16. yy a kadar götürebilmektedir.

16. yy ortalarında kanuni sultan Süleyman döneminde Osmanlı Devleti ekonomik açıdan büyük bir bunalıma girmiştir. Kanuni "tımar" adlı vergi düzeninin sarsılması sonucu, devletin gelirlerini arttırmak amacıyla vergi oranlarını yükseltmeye çalışmıştır. Zaten ekonomik zorlukları en üst düzeyde yaşayan kırsal kesim, yüksek vergileri ödeyemeyerek toprağını bırakmak zorunda kalmıştır. Bu denli geniş kitlelerin işsiz kalması dolayısıyla ayaklanmalar başlamıştır. "Celali isyanları" adıyla tarihe geçen bu ayaklanmalar, 1519 da baş kaldıran bozoklu (Yozgat) Batını Şeyhi Celal'in adıyla anılsa da genelde Bozoklu Celal, Baba Zünun, Kalender Çelebi ayaklanmaları gibi dinsel yönleri yoktur; mezhep ya da tarikat eylemleri değildirler. Belli düşünsel temellere de dayanmazlar. Anadolu'nun en verimli ve en zengin yörelerine saldırın bu eşkıya çetelerinde medrese öğrencileri (suhte, softa) toprağını bırakır kaçan çiftçiler (çift bozan) boşa gezen leventler yer alıyordu. Celalilere, zaman zaman emirlerindeki sekbanlarla devlet görevlileri (ehl-i örf) kapı kulu süvarileri de katıldı. Bu ayaklanmacılar ortak ve belli bir inançları, amaçları olmadığı için kolayca taraf değiştiriyor, bir süre eşkıyalık yapıktan sonra devlet güçlerine katılabiliyorlardı. Bunun gibi, devlet kapısından ayrılarak eşkıya arasına karışanlar da oluyordu. Devlet adına huzuru, asayiş sağlamakla görevli ehli örfün yarattığı terör, yaptığı terör, yaptığı soygunlar da zaman zaman eşkıyanın zulmünü geride bırakıyordu. Halkın artan şikâyetleri karşısında padişahlar adalet fermanları çıkararak köylülere, ehli örf'e karşı silahlanma hakkı tanıdılar.

Celalilerle savaşmak için illere muhafız olarak paşalar atandı. Bu paşalar yöre gençlerinden muhafız kuvvetleri oluşturdular. Savaşlar sırasında kimi sancak beylerinin sancaklarının başında kalmasına, savaşa gitmeyip eşkıyaya karşı kendi sancağını ve komşu sancakları korumasına izin verildi. İstanbul'dan "suhte teftişi", "ehl-i fesat teftişi", "eşkıya teftişi" gibi görevlerle gezici denetçiler (müfettiş) yollandı. Denetçilerin yanlarında görevlendirilen kadılar, yakalanan Celalilerin davalarını hemen karara bağlıyordu. Bu denetçilerin bir görevi de ehli örfün, eşkıyayı bahane ederek halkı soymasını, ezmesini korumada etkili oldu.

Birer yiğit başının önderliğinde örgütlenen gençler adalet fermanlarının izni ile silahlanarak ehli örf'e de karşı direnebiliyorlardı.

Ehli örfün saldırılarına karşı medreseli çetelerde köylüye yardım ediyordu. Halkın elindeki silahların toplanması da oldukça sık uygulanan bir önlemdi.

1606 da vezir-i azam olan Kuyucu Murat Paşa Celalilerle baş edebilmek için devletin düzenli ordusundan yararlanmanın zorunlu olduğuna inanıyordu. Bunun için öncelikle Avusturya ile barış yapıp kapı kullarından oluşan orduyu Celaliler üzerine sürdü, sekbanlardan hiç yararlanmadı. 30.000 Celali'yi öldürerek bir süre için duruma egemen oldu. (1607-1608) Kalenderoğlu gibi İran'a kaçan bir kısmı Diyarbakır Valisi Nasuh Paşa tarafından bağışlandılar.

Nasuh Paşa veziri azam olunca bu Celalileri hizmetine alarak onlardan bir maiyet ordusu kurdu.

II. Osman'ın (genç), yeni çeriler tarafından öldürülmesinden sonra, Erzurum Valisi Abaza Mehmet Paşa padişahın öcünü alacağı gerekçesiyle Celalileri çevresinde topladı (1622). Yeni çerilere karşı saldırılara başladı. Kaçan yeni çeriler İstanbul'a gidip durumu bildirdiler. Veziri azam Hüsrev Paşa, Abaza ile anlaşarak onu Vidin Valiliği'ne atadı. 1924 de Cennetoğlu; Sultan İbrahim döneminde Vardar Ali Paşa ile Karahaydaroğlu, Katırcıoğlu ayaklandılar. Vardar Ali Paşa ile Karahaydaroğlu idam edildiler. Katırcıoğlu hükümetle uzlaşarak Karaman Beylerbeyi oldu. II. Viyana kuşatması sırasında da savaştan yararlanan Akkaş, Karamahmut, Yedigaroğlu, Bölükbaşı, Yeğen Osman gibi Celaliler Sivas, Bolu dolaylarında ayaklandılar. Bu Celalilerden bir bölümü Avusturya ya karşı sürdürülen savaşlarda orduya alındı ve cepheye gönderildi.

Yüzyıldan fazla süren celali isyanları sonun da Anadolu'nun en zengin yöreleri Ege, Bursa çevresi, Yeşilirmak yöresi, orta Anadolu büyük çatışmaların yıkıntılarını taşıyordu.

Mallarını yitiren köylüler canlarını, namuslarını korumak için İstanbul'a, savunması güçlü kentlere kaçtılar. Çoğu da ıssız dağ köylerine sığındı."büyük kaçgun" denilen bu kaçıştan sonra Anadolu iktisadi açıdan büyük çöküntüye uğradı. Zengin ticaret ve üretim merkezleri yıkılmış, yakılmış, tarım üretimi çok azalmıştı. Açlık yaygınlaşırken, tarım ürünlerinin fiyatları aşırı biçimde yükselmişti. Tahıl, Rumeli yakasından getirilmeye başlandı. Ordunun ve İstanbul'un beslenmesini öncelikli düşünen hükümet Rumeli'den Anadolu'ya tahıl, özellikle buğday geçirilmesini yasakladı. Tüm ülkede tahıl alım satımı vesikaya bağlandı. İmalat sektörü de çöküntüye uğradı. Köylünün parasız kalmasından, ulufeliler (kapı kulları), kadı, müderris gibi belli geliri olanlar yararlandılar. Köylüye yüksek faizle kredi vererek onları borçlandırdılar. Bu borçlarına karşılık da topraklarına el koydular. Miri toprak düzeni bozuldu. Kayseri, Ankara, Malatya, Harput, Maraş, Urfa gibi zengin kentler yıkıldı. Tüm Anadolu yüzyıllar boyunca onarılamayacak biçimde harap oldu.

Sosyal düzenin bir türlü kurulamaması nedeniyle sosyal adaletsizliklere başkaldırı olarak başlayan "celali hareketleri" değişik zaman dilimleri içerisinde değişip genişleyerek "zeybek hareketleri" ne dönüşmüş ve 19. yy sonlarına kadar devam etmiştir.

16. yy ın ikinci yarısından itibaren Aydın'da bir sürü eşkıya türemiştir. Eşkivalık tarihi incelendiği zaman hemen her asırda Aydın'da azılı eşkıya türemiş ve hükümeti yıllarca oyalamıştır. Aydın'da eşkıyalık 16. yy nin ikinci yarısında softalar ayaklanması ile başlar. Softaların eşkıyalığı 17. yy başlarında sona erer. Adın bölgesinin ilk azılı eşkıya şefi, Aydın muhassıllığından azledilen Yusuf Paşadır. Yusuf paşa 1007 (1598) yılından 1009 (1600) yılına kadar aydın ve yöresindeki sancakları vurmuş, neticede kuyucu Murat Paşa tarafından hile ile öldürülmüştür.

1624–1625 yılları arasında eşkıyalık yapan Birgili Cennetoğlu hükümet memurlarının zulmüne karşı halkı korumaya and içmiş, halka da kendisine yardım etmeleri için yemin ettirmiştir. Birgi'de devlete karşı baş kaldıran Cennetoğlu Aydın'dan başka çevre sancak halkını da etrafında toplamış, hükümeti ve memurlarını uzun müddet oyaladıktan sonra öldürülmüştür. (Özbilgen,2003:30)

Bundan sonra Aydın kazalarında birçok bölükbaşı'larının ayaklandığını görmekteyiz. Vesikalarda bunların zeybek olduğu yazılmamakla beraber bu gün bu bölükbaşı'larının zeybek oldukları kesin olarak anlaşılıyor. Bu bölükbaşı'ların başında 'Sivri Bölükbaşı' vardı. Sivri Bölükbaşı 1658 yılında ayaklandı. Yanında Namli Bölükbaşı'lar Kara Mehmet, Abdurrahmanoğlu, Arap Bölükbaşı, Baba Kerim, Karga ve Çalık Mehmet'ti. Bunlar Köşk, Sultanhisar, Arpaz ve Balyanbolu kazalarında oturuyorlardı. Bunlar tam beş sene üzerlerine gelen serdarları yendiler ve eşkıyalığa devam ettiler sonun da Serdar Ali Paşa, Sivri Bölükbaşı'yı öldürmek suretiyle bölükbaşları yok etti (1663).

Sivri Bölükbaşı'nın öldürülmesinden dokuz sene sonra diğer bir bölük başısının Aydın sancağını kasıp kavurduğunu görmekteyiz. Bunlar Sultanhisar'da toplanarak ayaklandılar ve Aydın'ın kaza ve köylerini vurdular(1672).

II. Viyana bozgununun en korkunç zamanında yine Aydın'da bölükbaşılar taifesi, her birinin yanında 200-300 kişi olmak üzere hükümete baş kaldırdılar(1691-1699). (Yavi,1991:17)

"17.yy.da Osmanlı Devleti yönetim, mali, askeri, adli ve hukuki bakımdan yıkılmakta idi. Bu yıkılışa çeşitli nedenler vardır. Sultanların karakter ve yaşları dolayısı ile yönetimi doğrudan ele almalarının ve buna karşılık çoğunluğu cahil ve çıkarıcı vezirlerin hükümet başkanı olmalarının, memur ve hâkim tayinlerinin liyakat ve yetenekleri gözetilmeden rüşvetle yapılması mali işlerin, iltizamın, mütegalibelerin(zorba, derebeyi) ellerine bırakılarak halkın bunların ellerinde perişan olmasının ve bunun neticesi olarak çiftlerini, çubuklarını terk eden bir kısım Çiftbozan köylü halkın levend adıyla şekavede başlamalarının ve kadınlarla onların tayin ettikleri naiplerin (pek azı dışında) vali, sancak beyi ve mütegalibe güruhuyla uyuşarak vazifelerini su-i istimal etmelerinin etkileri vardı.

Bu mezalim nedeni ile birçok köylü halk acıklı duruma düşmüştü. Köylü halktan bir kısmı biraz evvel söylediğimiz gibi çiftini bozup şekavede başlamış ve bir kısmı da şehir ve kasabalara iltica etmişlerdi. Kalanlarda ezilmişlerdi. Halkı ezen bu levend ve sekbanlardan başka vilayetlere, kasabalara yerleşmiş olan birde kapıkulu süvarileri vardı.

Evvela Kuyucu Murat Paşa'nın ve daha sonra 4. Murat'ın şiddetli darbeleri ile bu isyan ve şekavetler önlenmiş ise de merkez zayıf düştükçe yine başkaldırmakta tereddüt etmiyorlardı. Bilhassa Sultan İbrahim'in son yıllarında oğlu 4. Mehmet'in ilk sekiz yılında eski durum bütün şiddeti ile devam etmiştir.

Hükümetin aczi ve devlet yönetimine el koyan ocak ağalarının, ak ve kara hadım ağalarının nüfuz ve etkileriyle eyaletler ihmal edilmiş, yalnız İstanbul düşünülmüş, özellikle Anadolu'daki ayaklanmalar söndürülemeyip asilerin reislerine valilikler verilmek suretiyle bunlar hükümetin mümessili sıfatı ile eli bayraklı olarak halkın başına bela kesilmişlerdir.

IV. Mehmet'in çocukluğu sırasında hükümet işleri ocak ağalarının elinde kalmış 3-4 ayda bir vezir-i azam değişmesi yönetimin denetim ve otoritesini bozmuştur.

Hazine gelirini tahsil için mültezim olanlar, aldıkları yörenin gelirine oranla hazineye, defterdar ve vezir-i azama verdiklerinin iki mislini çıkarmak için görevlendirdikleri sarıca ve sekbanlarla iltizam yerlerini dolaşp halkı ezerler, şikâyet edenleri de sindirir ve önemsemezlerdi.

Vali ve hâkim olarak tayin edilenler, bu memuriyetlerini çeşitli nüfuzlu şahıslara başvurmak suretiyle rüşvetle aldıkları için onlarda verdiklerinin birkaç mislini çıkarıyorlardı. Çünkü tekrar azilde geçinme ve yeni bir tayinde rüşvete para lazım olduğundan bunu sağlamak için çeşitli vesilelerle halka salgın yaparlardı. Herhangi bir eyaletin valisi eğer himaye görmüyorsa veya isyan etmesinden çekinilir bir adam değilse altı aya varmadan ve bazen memuriyetine gitmeden yolda iken görevden alınır, yerine, hazineye çıkar ve vezir-i azama fazla rüşvet veren bir yenisi tayin olunurdu."

Savaşların ve ayaklanmaların devamı dolayısıyla ordu için gereken masraflar, genel olarak Anadolu halkına yüklendi. Asker, yiyecek ve savaş masraflarını karşılayacak teklifler durmadan arttırıldı. Bu teklifleri toplayan Voyvodolar, mütesellimler ve zabitler sık sık kasabalara, köylere gittiler. Halıktan istenen şeyleri adeta zorla aldılar. (Özbilgen,2003:34)

Özellikle valiliğin ayanlıkla sürdürdüğü 18. ve 19. yy. başlarındaki keyfi ve baskıcı yönetim, çatışmaları doruğa çıkarttı. Aydın yöresinde efeliğin yaygınlaşmasını bu döneme

ait yerel yönetimlerin adaletsizliği körüklemiş, ayanların voyvodaları, kolcuları ve vergi tahsildarlarıyla başlayan halk çatışmalarının başını efeler çekmiştir. Bunun en tipik ve güçlü örneği resmi kayıtlarda, Aydın İsyanı olarak bilinen (1829) Atçalı Kel Mehmet Efe olayıdır. Sultan II. Mahmut döneminde yaşanan ve önu güçlükle alınan bu olayda Mehmet Efe, kırsal yöre halkından büyük destek görmüş, hükümet yönetimini uzaklaştırdığı Aydın'da bir yıl boyunca başına buyruk valilik yapmıştır. II. Mahmut ve daha sonra Tanzimat (1939 yılı) ile beraber ayanların gücü zayıflatılmış, tekrar merkezden vali tayinleri yapılarak efelerle daha barışçı döneme girilmiştir. Ne var ki çöküşün geleneksel sorunları çözümlenemediğinden efelerin etkinlikleri milli mücadele yılları sonuna kadar sürmüştür. (Yavi,1991:12)

“1877 Rus harbinin mağlubiyetle neticelenmesi zeybekler âleminde yeni bir dönem noktası teşkil etti. Karadağ muharebesinde, uzun kulaklı bıçaklarıyla Karadağlıları tepeleyen zeybekler bu şecaat ve sadakatlerinin mükâfatlarını görmemişlerdi. Hâlbuki bunlar bu harbe en parlak vaatlerle girmiş. Hatta harbe giderken, sultan Hamit ile maslaktaki karargâhında görüşerek, kendilerine memleketlerinde yapılan zulümden bahsetmişler ve harpten sonrası için iyi vaatler almışlardı. Zeybeklerden aşağı yukarı bir alay teşkil edilmiş aydıdan doğruca İstanbul'a getirilmişti. Bunlar burada talim ve terbiye edilecekler, sonra Karadağ cephesine gönderileceklerdi.

O zamana kadar içinde yaşadıkları dağlardan ve kendi kasabalarından başka belde yüzü görmemiş olan bu zeybekler İstanbul'un büyüklüğüne hayran kalmışlar, milli kıyafetleri ve uzun kulaklı bıçaklarıyla maslak çiftliğindeki karargâhlarından Beyoğlu'na inerek caddelerde dolaşmaya başlamışlardı. Bunları görürü görmez, Beyoğlu birbirine karışmış, herkesi bir korku almıştı. İşe sefirler müdahale etmiş ve hükümet müşkül durumda kalmıştı.

Karadağ cephesine sevk edilen zeybekler filhakika orada Karadağlıları inim inim inletmişler ve o cephede, mühim muvaffakiyetler temin etmişlerdi. Bunların, harpten pek azı geri dönmüşü.

Bu geri dönenler memleketlerinde uzun zaman beklemişler, her taraftan yükselen ıslahat feryatlarına rağmen eski vaziyetin daha devam ettiğini görmüşler, artık padişahın vaatlerinden ümidi kesmişler ve tekrar zeybeklikte devam etmişlerdir. Meşrutiyetin ilanı bile aydın dağlarındaki vaziyeti değiştirmemişti. Onların isyankâr hali cumhuriyetin ilanına kadar devam etti” (Özbilgen,2003:37)

2.3.BİR TÜR OLARAK ZEYBEK

Zeybek türünü açıklamadan önce konunun doğru anlaşılabilmesi için tür kavramının neyi ifade ettiğini belirtmek gerekir.

2.3.1.Tür Nedir?

Bilindiği gibi tür, değişmez öğelere sahip olgular için kullanılan bir terimdir. Konumuz müzik olduğuna göre, müzikte tür denilince, o türe ilişkin değişmez öğeler bulunduğu anlaşılmalıdır. Bu müziksel öğeler; GTHM' de, genel olarak, düzum(ritim), makam ve tavır öğeleridir. Bu açıdan bakıldığında, GTHM içinde birçok tür bulunur.

GTHM içinde yer alan en önemli müzik türlerinden biride zeybeektir. Yani zeybek, GTHM 'nin bir alt türüdür. Bir diğer deyişle de, zeybek türünün değişmez öğeleri vardır. Bu

öğelerin en önemlisi ise, biraz sonra ayrıntılı olarak açıklayacağımız gibi, düzümsel (ritmik)dir.

Zeybekte ilgili olarak, “tür” terimini hiç kullanmadan bu türün düzümsel yapısına değinen ilk kişi, Ferruh Arsunar’dır.

Arsunar, 1953’te yazdığı ama yayınlanamayan kitabında, zeybek türü için, “Batı Anadolu’nun en karakteristik ritmini dokuzlu aksakların teşkil ettiği hep bilinir... üçerli zaman, ritmin sonunda veya başında yer aldığına göre, iki aksak tipte zeybek havaları vardır. $2+2+2+3=9$ veya $3+2+2+2=9$ ” demektedir.

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, biraz sonra ayrıntılı olarak ta değineceğimiz gibi zeybek türünü oluşturan öğeler, salt düzümsel değildir. Bir diğer deyişle, bu öğeler birden fazladır. Bu açıdan bakıldığında, Arsunar açıklamasında zeybek türünün yalnızca düzümsel öğesi olduğu anlaşılmaktadır ki, bu bilgi yanlış ve eksiktir. Bunun yanında söz gelimi, Arsunar’ın, belirttiği gibi, $2+2+2+3=9$ düzümsel birleşimli bir ezgi zeybek değildir. Örneğin gerek GTHM’nde bulunan birçok türkü, gerek GTSM’nde bulunan şarkı ayı düzümsel birleşimle oluşturulmasına karşın, zeybek türün özelliklerini göstermezler. Yani, zeybek değildirler. Buradan da, doğal olarak, zeybek türünün yalnızca düzümsel öğe ile oluşmadığının sonucuna kolayca varırız.

Bunu dışında, yine Arsunar’a göre $4/4$ yâda $2/4$ ’lük düzümlerle de zeybek oluşabilmektedir ki, bu da, kesin olarak büyük bir yanıştır. Çünkü biraz sonra geniş olarak ele alacağımız gibi tüm zeybek ezgileri mutlaka dokuz zamanlıdır.

Benzer anlatımları, Sarısözen’de yapmıştır. Sarısözen’e göre, “ağır tempolu birleşik dokuzluların adı zeybek havasıdır.”burada, sözü edilen birleşik dokuzlular ise, Arsunar’ın belirttiği dokuz zamanlı düzümsel birleşimlerdir ki, bunun eksik ve yanlış bir tanımlama olduğunu biraz önce belirtmiştik.

Bunun yanında, yine Sarısözen, aynı Arsunar gibi, “Ege dolaylarında dört vuruşlu bazı havalara da zeybek denilmekteyse de, burada ki zeybek sözünün oyun havası anlamına geldiği ve zeybek havasının gerçek usulü olan birleşik dokuzlularla ilgisi olmadığı söylenebilir.” Demekte, ardından, “zeybek havalarının süratlice olanları kıvrak zeybek adını alır.” Diyerek, ilk kez, zeybek türü içinde önemli bir olgu olan tempoya değinmekte, ama bir halk anlatımı olan kıvrak zeybek tamlamasını da zeybek konusu içine düşüncesizce sokuvermektedir. Çünkü burada sorulması gereken soru, “ne kadar kıvrak?” sorusudur. Bu sorunun yanıtı ise yoktur. Dolayısıyla Sarısözen’den başlamak üzere bu anlatıma doğruluğu üzerinde hiç düşünülmeden, günümüze değin konuyla doğrudan ilgili tüm yayınlarda yer verilmiştir. Daha sonra, kıvrak zeybek anlatımının karşıtı olarak, yine bir halk anlatımı olan ağır zeybek tamlaması ortaya atılmış, aynı kıvrak zeybek anlatımında olduğu gibi, bu anlatım da hiçbir şekilde üzerinde düşünülmeden, olduğu gibi benimsenmiştir. Oysa burada da sorulması gereken temel soru “ne kadar ağır?” sorusudur ki, bu sorunun da yanıtı yoktur. Dolayısıyla tempo ile ilgili tüm bu yanlışlıklar folklorik terminolojinin, akademik terminoloji içine düşüncesizce sokulmasından kaynaklanmaktadır. Hâlbuki folklorik anlatım için de “falan yörede bu zeybeğe ağır zeybek derler.” Anlatımı ne denli doğruysa, akademik anlayış içinde de, “bu ezgi ağır zeybeğdir.” Demek o denli yanıştır.

Arsunar ve Sarısözen’den sonra, günümüze değin tüm yayınlar da zeybek türüne ilişkin hiçbir yeni ve doğru bulgu yer almamıştır. Bu nedenle tüm bu yayınları tek tek ele almanın yararlı olmayacağına inanıyoruz.

Zeybek kelimesinin üç ayrı anlamından biri de müziksel anlamıdır ki, bu da kelimenin bir müzik türünü ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Müzikte tür denilince kendine özgü değişmez müziksel öğeleri olan tüm işitsel olguların akla geldiğini biraz önce belirtmiştik. Bu durumda Türk halkının yarattığı önemli müziksel türlerden biri olan Zeybek türü'nün değişmez öğelerinin neler olduğu kuşkusuz ki akla gelen ilk sorudur. Bir diğer deyişle, bu tür nasıl oluşur?

2.3.2.Zeybek Türü'nü Oluşturan Öğeler:

1) Zeybek türünü oluşturan ilk öğe, bu tür içinde yer alan tüm eserlerin mutlaka toplam dokuz zamanlı düzünsel birleşimlerle oluşturulmasıdır.

2) Zeybek türünü oluşturan ikinci öğe ise, her dokuz zamanlı ölçü içinde en az iki sürede vurgu bulunmasıdır.

Bu öğelerden biri ya da diğeri tek başına zeybek türünün oluşmasını sağlayamaz. Bundan da önemlisi, her dokuz zamanlı düzünsel birleşim, zeybek türünü oluşturmaz. Buradan GTSM'nde evfer ve raks aksağı olarak adlandırılan düzünsel birleşimler, ya da GTSM'ndeki anlatımla usuller ile 3+3+3 birleşimi dışında kalan tüm dokuz zamanlı birleşimler zeybek türünün oluşmasında kullanılabilir.

3) Özellikle GTHM'nde yapılan seslendirmelerde yöresel ya da türsel bağlamda birçok tavır kullanıldığı bilinmemektedir. Söz gelimi: Konya Tavrı, Teke Tavrı, Karadeniz Tavrı gibi. Bu tavırlardan biri de Zeybek Tavrı'dır.

Tavır, uzun süreli seslerin kişisel ya da yöresel beğeni sonucu daha küçük sürelerle bölündükten sonra, ortaya çıkan yeni sürelerin bölünen süre ile ilgili sesin çoğaltılması yanında, bu sesin üzerinde ya da altında bulunan diğer seslerle birlikte işittirilmesidir. Bölünen ses, eksen ses'tir. Burada, yöresel tavır anlayışının, o yöreye özgü türlerle ilişkili olduğunu hemen belirtmemiz gerekir.

Bu bağlamda, Tavır, Kişisel Tavır ve Türsel Tavır olmak üzere ikiye ayrılır. Kişisel Tavır, daha çok GTSM' ne özgü olmasına karşın, GTHM'nde, Aşık Veysel, Neşet Ertaş gibi kişilerin kendilerine özgü, yani, kişisel tavırları vardır. Türsel Tavır ise, özellikle GTHM' ne özgü müzik türlerinde karşımıza çıkar. Sözgelimi, "Konya Tavrı, Teke Tavrı" gibi. İşte, bu türsel tavırlardan biri de Zeybek Tavrıdır.

4) Zeybek türünü belirleyen son öğe, hız, yani tempo'dur. Daha açık bir dille söylemek gerekirse, zeybekler; allegretto-adagio arasında yer alan tempolarla seslendirilirler. Bir diğer deyişle, zeybekler, allegro ya da daha hızlı bir tempoda olamazlar.

Zeybekler, gerek düzünsel birleşimleri, gerek tempoları nedeniyle 3 değişik alt türe ayrılırlar.

Kadın Zeybeği:

Düzünsel birleşimi 9[3+2+2+2] şeklinde olan ve allegretto-moderato arasında bir tempoda seslendirilen zeybeklerdir.

Genel olarak, en başta bulunan üçlü küme 3 (1+1+1) birleşimindedir. Bu düzünsel birleşim, GTSM usulleri içinde de olup, Oynak adıyla adlandırılmıştır. Bu tür zeybekler 9/8'lik ölçü içinde notalanırlar.

Kent Zeybeği:

Düzümsel birleşimi 9 [2+2+2+3] şeklinde olan ve allegretto-moderato arasında seslendirilen zeybeklerdir. Bir bakıma, Kadın Zeybekleri'nde kullanılan düzümsel birleşimin tersi olup GTSM usulleri içinde de vardır ve Aksak adıyla adlandırılmıştır.

Bu birleşim içinde yer alan üçlü kümenin de açılımı 3(1+1+1) şeklindedir. Bu zeybek türündeki ezgilerde 9/8'lik ölçü içinde notalanırlar. ... Kadın ve Kent zeybeklerinde, tempo allegretto-moderato arasında olduğu için, üçlü kümenin bulunduğu yer çok kolay algılanabilir.

Kır Zeybeği:

Andante-Adagio arasında bir tempoda seslendirilen bu zeybek türünde, düzümsel birleşim, kadın ya da kent zeybeği düzümlerinden herhangi biriyle oluşturulabilir. Ama Kadın veya Kent zeybeklerinde olduğu gibi, üçlü küme hemen algılanamayabilir. Özellikle adagio zeybeklerde üçlü küme çok zor algılanır. Bu nedenle de, işitme, daha çok 5+4 ya da 4+5 birleşimli olarak gerçekleşir. Bunun yanında, özellikle adagio tempolu Kır Zeybeklerinde, seslendirme sırasında geciktirme yapılır.(Akdoğan,2004:429)

2.3.3.Zeybek Ezgilerinin Makamsal Yapıları

Zeybek ezgilerinde toplam 26 farklı makam kullanılmıştır.

Kullanım sıklığını dikkate aldığımızda ilk üç sırada yer alan makamlar; Hüseyini, Uşşak ve Rast makamlarıdır. Bunun yanında ilk altı sırada yer alan Hüseyini, Uşşak, Rast, Hicaz, Karcıgar, Nikriz ve Segâh makamları, özgün makamlar olarak dikkat çekmektedirler. Yani, doğada var olan makamlardır. Bu makamlardan toplam 414 zeybek ezgisi üretilmesi, bir diğer deyişle %50'nin üzerindeki bir sıklıkla bu makamların tercih edilmesi, bir bakıma kırsal kesimin makamsal tercihinin etkisi mutlak olan makamlara içsel olarak yönelmiş olduğunu göstermektedir.

Zeybek ezgilerinde kullanılmış olan yirmi altı farklı makamsal tercih içinde Hüseyini makamı ilk sırayı almaktadır. Bu doğaldır. Çünkü özellikle kırsal kesimin makamsal tercihleri içinde gerek işitsel olarak, gerek bağlamada boş telde karar verme kolaylığı nedeniyle Hüseyini, Uşşak gibi makamlar her zaman ilk sırayı almıştır. Nitekim Uşşak makamı kullanım sıklığı açısından ikinci sırada yer alan bir makam olarak dikkati çekmektedir...

Kullanılan makamların hemen tamamı özgün ve etkisi mutlak olan makamlardır. Bu açıdan bakıldığında zeybek ezgilerini üreten yörelerde, dolayısıyla kişilerde makamın mutlak etkisinin öncelikli içsel tercih olduğunu kolayca söyleyebiliriz. Tersinden bakacak olursan, söz gelimi Şevkefza gibi bir makamda kırsal kesimin bir ezgi üretmesi söz konusu olamaz. Çünkü bu ve benzeri makamlar hem yapay olup hem de bu tür makamların işitsel etkilerini algılayabilmek için müziksel birikim gerekmektedir.

Kullanılan Makamlar

Hüseyni
Uşşak
Rast
Hicaz
Karcığar
Nikriz
Segah
Saba
Hicazkar
Eviç
Muhayyer
Nihavent
Mahur
Suzinak
Kürdi
Gerdaniye
Hüzzam
Neveser
Zirgüleli Hicaz
Zavil
Tahir
Çargah
Acemkürdi
Bayati
Kürdili Hicazkar
Müstear. ...(Akdoğan,2004:1151)

2.3.4.Zeybek Oyunlarına Eşlik Eden Çalgıların İncelenmesi

Zeybek oyunları açık ve kapalı yerlerde genellikle davul-zurna eşliğinde oynanır. Fakat Denizli yöresi başta olmak üzere kimi bölgelerde bağlama eşliği ile de oynanabilmektedir. Yine bazı bölgelerde zeybek oyunlarına kaşık da eşlik etmektedir. Özellikle Eskişehir taraflarında kaşıklı zeybek oyunlarına daha sık rastlanmaktadır.

Bu sazların yanı sıra klarnet, sipsi, kabak kemane gibi sazlar eşliğinde de oynanan Zeybekler, her hangi bir saz eşliği olmaksızın, yalnız türkü söylenerek de oynanabilir.

Davul-zurna eşliğinde oynanan zeybek oyunlarında gelenek olarak çift zurna kullanılır. Zurnalardan biri ezgiyi çalarken, diğeri karar sesinde kalır ve diğeri zurnaya dem tutar. Zurnaların sayısı çift sayıda olmak kaydıyla daha çok olabilir.

Oyunlara eşlik eden davulun çapı ise genellikle 50cm'i geçmez. Kimi bölgelerde oyunlara keman, ud gibi sazlarla kadın sanatçılar da eşlik edebilirler. (Keleş,1998:87)

2.3.5.Halk Oyunlarında Tür Kavramı

Biçimsel açıdan tür kavramının izahı, farklı kişiler tarafından farklı şekilde açıklansa da, bizi tek bir manaya ulaştırır. Türk Halk Oyunlarında tür tanımı yapabilmek için de bu anlamdan uzaklaşmadan yaklaşımlarda bulunmak gerekir

Her hangi bir oyun öbeğinin bir tür olabilmesi için, diğeri oyunlardan farklı en az iki özelliği olmalıdır. Bu fark ya diğeri oyunlarda hiç bulunmamalı, ya da diğeri oyunlarda bulunsa bile, bu iki özelliğin birlikteliğinden hiçbir türde görülmeyen, yepyeni bir özellik ortaya çıkmalıdır. Altılı sekme, Anadolu'nun birçok yerinde görülen bir oyun türüdür. Fakat yöresel müziği(bu müzik usul ve makam olarak diğeri bölgelerde de olabilir) ve tavrın etkisi ile farklılaşarak, Türkiye'deki bazı halkoyun türleri de belirleyici bir temel özellik halini alır.

Belirli bir coğrafi alan içerisinde usul, makam, ritim açısından ortak özellikler gösteren müziğin belirli yöre çalgılarıyla icra edildiği, oynanış şekli, adım yapısı, dizinleme ve icrada bir tavır birlikteliği ile oyuncular arasında ortak duygular uyandıran o yöreye has, yaygın olarak oynanan oyun gruplarına tür denilebilir.

Bu her yörede tek bir tür oynanıyor anlamına gelmemelidir. Bir yörede, kentte hatta kasaba ve köylerde bile zaman süreci içerisinde geçirilen kültürel etkileşimlerden dolayı birden çok oyun türü görmek olasıdır. ...

2.3.5.1. Alt Tür Kavramı

Başka bir alanda görülmemiş en az iki temel özelliği ile oluşan her hangi bir tür içerisinde, tüm türe uygulanamayan; fakat belli bir öbek içerisinde görülen, en az bir yapısal fark ile türün altında ayrı bir sınıflama altında toplayabileceğimiz gruplara alt tür denir.

2.3.5.2.Halk Oyunlarında Alt Tür Kavramı

Halk oyunlarında görülen zeybek, halay, bar gibi türler üzerindeki çeşitli nedenlerle oluşan kültürel etkiler, ortaya çıkarmaktadır. Bu yapısal değişiklikler sırasında oyun, temel tür özelliklerinin yanı sıra, en az bir yeni özellikte barındırıyor olmalıdır. Bir sayısal çoğunluk oluşturan bu oyunlar, o tür içinde alt tür olarak belirtmemiz gereklidir. Dokuz zamanlı olarak oynanan zeybek oyunlarında teke türü oyunların büyük etkisi görülmektedir.

Bu etkileşimden dolayı farklılaşan zeybek oyunları 9/4'lük şekilde icra edilirken 9/8'lik oynandığı görülmektedir. Böylece zeybek oyunları temel olarak "ağır zeybekler" ve "kıvrak zeybekler" şeklinde iki alt türe ayrılmaktadır.

2.3.6.Zeybek Oyun Türü

Orhan Hakalmaz'a göre zeybeklerin türlerine göre sınıflandırılması gerekir. Bu sınıflandırmayı şu başlıklarla verebiliriz.

- a) Ritmik Yapılarına Göre Zeybekler
- b) Çeşitlerine Göre Zeybekler
- c) Oynanış Şekillerine Göre Zeybekler
- d) Çalgılarına Göre Zeybekler. ...

2.3.6.1.Ritmik Yapılarına Göre Zeybekler

Ağır Zeybekler

Kıvrak Zeybekler (yürük)

2.3.6.2.Çeşitlerine Göre Zeybekler

Yörük Zeybek

Kadın Zeybekler

Bengi

Kesinti

Mengi

Köroğlu

Sekme

Güvende

Sipsi

Ceng-i Harbi.

2.3.6.3.Oynanış Şekillerine Göre Zeybekler

Düzenlemesiz Oynanan Zeybek Oyunları (çember formu)

Düzenlemeli Oynanan Zeybek Oyunları (çember, çizgi, karma form)

2.3.6.4.Çalgılarına Göre Zeybekler

Açık Mekan Sazları İle Oynanan Zeybekler.

Kapalı Mekan Sazları İle Oynanan Zeybekler.(Özbilgen,2003:114-245)

2.3.7.Zeybek Oyunlarının Konuları

Halk oyunlarında, genelde sosyal hayata özgü günlük yaşam içindeki olayları öyküen konular, savaş, inanç, iklim, meslek üretim ilişkileri, insanlar arası ilişkiler ve insan doğa ilişkileri, aşk, ayrılık gibi duyguları belirten konular, doğa üstü olayların anlatıldığı ritüel danslar ele alınan başlıca konulardır.

Zeybek oyunlarında ise genellikle tek kişi tarafından icra edilmesinden dolayı estetik kaygı ve kendini beğendirme arzusu ön plandadır. “zeybek oyunları, diz vuruş figürleri ile adeta devleri çökerten bir gücün sembolünü yaratırlar”.

Genel kanı zeybek oyunlarının yırtıcı hayvanların avlanma sırasında, içgüdüsel taktikleri doğrultusunda yaptıkları hareketlerini taklit etmek yoluyla oluştuğudur.

Günümüzde zeybek oyunlarının çoğu ilk anlamından sıyrılarak soyut bir manayla oynanmaktadır. Yapılan alan araştırmalarında oyuncular genellikle oyunların ele aldığı konuları bilememekte, atalarında kalan oyunların kendileri tarafından hareket olarak aynen korunup, oynandığını söylemektedirler.

Pek azının konusunu bilebilmemize rağmen, genellikle bir zeybeğin savaşması (vurulması, pusuya düşürülmesi, öldürülmesi, v.b.)kahramanlıkları sevdası, hasreti gibi konuları işleyen zeybek türküleri ile eş anlamlı zeybek oyunları karşımıza çıkmaktadır.(Özbilgen,2003:193)

2.3.8.Zeybek Ezgilerinin Adları

2.3.8.1.Afyon ve Yöresi

Sahan Sahan Höşmerim

Çemeberim Dalda Kaldı

Köprüünün Altı Pınar

Haydin Gözelim

Haydi Güzelim Kundurayı Tek Tek Bas

Çay kenarında İnadına Bitiyor Kestane

Entarine Peş Olam

Karanfil Dallanır mı?.

2.3.8.2.Ankara ve Yöresi

Ankara Zeybeği

Karaşar Zeybeği
Mendil Zeybeği
Vara Vara Vardık Bağa(Kolcu Havası)
Ankara Zeybeği 2.

2.3.8.3.Antalya ve Yöresi

Beydağı Zeybeği
Antalya Zeybeği
Antalya Zeybeği 2
Antalya Zeybeği 3
Çaya Vardım Çağlarım
Desti Doldurdum Çaydan
Erende Yaylasında Yaylayamadım
Sinanoğlu Zeybeği /Ak Çeşmeden Sular İçtim
Çay Benim Çeşme Benim
Cepkenimi Al İsterim
Gökte Yıldız Yüz Altmış.

2.3.8.4.Aydın ve Yöresi

Nalbant Zeybeği
Abdal Zeybeği
Elifoğlu Zeybeği
Aydın Zeybeği
Ger Ali
Yörük De Yaylasında Yaylayamadım
Yörük Ali Zeybeği
Tavas Zeybeği
Yağmur Yağdı Zeybeği
Aydın Zeybeği 2
Aydın Zeybeği 3
Aydın Zeybeği 4
Aydın Zeybeği 5
Aydın Zeybeği 6

Aydın Zeybeği 7
Aydın Zeybeği 8
Aydın Zeybeği 9
Aydın Zeybeği 10
Aydın Zeybeği 11
Aydın Zeybeği 12
Aydın Zeybeği 13
Milas Zeybeği
Karaali Koşması
Kocaarap Zeybeği
Dumanı Da Vardır Şu Dağların Başında
Çaktım Çaktım Yanmadı
İki Parmak Zeybeği
Kerimoğlu
Ördek Suya Dal Da Gel
Kuruoğlu Zeybeği
Abalı Zeybeği / Abalımın Cepkeni
Kocaarap Zeybeği 2
Kadioğlu
Soğukkuyu Zeybeği
Zeybek
Yeni Harmandalı
Kızılcapınar Zeybeği
Sinanoğlu
Sabah Namazı Zeybeği
İki Parmak Zeybeği 2
İki Parmak Zeybeği 3
Çay İçinin Milleri
Kocagür Zeybeği
Ataköy Zeybeği
Tekeler Zeybeği
Ortaklar Zeybeği
Sultanhisar Zeybeği
Minareden At Beni
Yörükali / Şu Dalmadan Geçtin mi?.

2.3.8.5.Balıkesir Ve Yöresi

Sabai
Balıkesir Zeybeği
Balıkesir Zeybeği 2
Balıkesir Zeybeği 3
Balıkesir Zeybeği 4
Balıkesir Zeybeği / Balıkesir Bengisi
İkili Güvende
Yağcılar Zeybeği
Kocabaş Zeybeği
Bağyüzü Zeybeği
Pamukçu Zeybeği
Ayvalık Zeybeği
Gönen Zeybeği
Pamukçu Zeybeği 2
Baylan Nazmiye
Kemeraltı
Evleri Var Üst Başta
Kocakuşun Yüksektedir Oyunu
Kayalca'nın Daşları
Edremit Güvendesini
Eyeşmem Ben
Mendili Oyaladım.

2.3.8.6.Bilecik Ve Yöresi

Bilecik Zeybeği
Söğüt Zeybeği 1
Söğüt Zeybeği 2
Bir İncecik Duman Tüter Bacadan
Et Koydum Tencireye
Kekliği Vurdum Taşta
Söğüd'ün Erenleri.

2.3.8.7.Bolu Ve Yöresi

Göynük Zeybeği 1

Göynük Zeybeği 2

Köylü Zeybeği.

2.3.8.8.Burdur Ve Yöresi

Kardeşler Zeybeği

Kazım Zeybeği / Kesinti Zeybeği

Karaağaç Zeybeği

Burdur Zeybeği

Avşar Zeybeği

Çine Zeybeği

Burdur Zeybeği

Avşar Zeybeği 2

Avşar Zeybeği 3

Çiftlik Zeybeği

Kozağaç Zeybeği

Tefenni Zeybeği

Sabuncu Zeybeği

Onikidir Şu Burdur'un Dermeni

Haneyler Yaptırdım Bir Uçtan Bir Uca

Ardıçtandır Kuyuların Kovası

Mezer Arasında Harman Olur mu

Kalk Gidelim Elmasa

Şişedeki Gül Yağı

Asi Zeybek ,

Feracemi Al İsterim

Armut Dalını Eğmeli

Bahçen Bozuk Değil mi

Geminin Ambarında

Gemideyim Gemide

Eğri Feslim

İğnem Düştü Yerlere

Çay Benim Çeşme Benim

Güyer Bostanım Güyer
Kavaktan Bir Dal Kestim
Mendilim Dilim Dilim
Ceylan Cemilem
Al Yazmamı Düreyim
Tek Zeybek
Bucak Serenleri
Dirmil Efe
Bahçe Bahçe Gezersin
Alıverin Tabancamı Oymadan
Al Yazmama Düreyim.

2.3.8.9.Çanakkale ve Yöresi

Ada Zeybeği
Alay Zeybeği
Bağözü Zeybeği
Çan Zeybeği
Çanakkale Zeybeği
Edremit Zeybeği
Karanlık Dere Zeybeği
Kusköy Zeybeği
Kaba Güvende
Karyolamın Demiri.

2.3.8.10.Denizli ve Yöresi

Akçakoca Zeybeği
Buldan Zeybeği
Denizli Zeybeği 1
Denizli Zeybeği 2
Gireniz Zeybeği
İbrahim Usta Zeybeği 1
İbrahim Usta Zeybeği 2
Kırmızıgül Zeybeği

Köşkdere Zeybeği
Memeli Zeybeği
Mercanköşk Zeybeği
Sarayköy Zeybeği 1
Sarayköy Zeybeği 2
Taşbaşı Zeybeği
Tavas Zeybeği 1
Tavas Zeybeği 2
Tavas Zeybeği 3
Arabaya Daş Koydum / Bas Bas Zeybeği / Kızılhisar Zeybeği
Al Yazmamı Düreyim
Ağır Tavas
Beyler Bahçesinde Gandiler Yanar
Çakır Zeybek
Eğil Kavağım Eğil
Eski Tavas
Et Aldım elim Yağlı 1
Et Aldım elim Yağlı 2
Gül Islattım Billura
Osmanımın Mendili Saman Sarısı
Siyah Makara da İpliğim
Yağar Yağmur Yer Yaş Olur
Yuvarlak Zeybek
Zobalarında Guru Da Meşem Yanıyor Efem.

2.3.8.11.Eskişehir ve Yöresi

Çifteler Zeybeği
Kırka Zeybeği
Kırka Zeybeği 2
Eskişehir Zeybeği 1
Eskişehir Zeybeği 2
Eskişehir Zeybeği 3
Ay Oğlan Oğlan
Bu Dağlar Bağ Olmaz
Entarisi Ak Gibi

Entarisi Kırmızı
Galkı Da Vermiş Martinimin Galeği
Zeybek Derler Adına

2.3.8.12.İsparta ve Yöresi

Alıverin Dabancamı Doldurem
Ardıçtandar Guyuların Govası
Ay Doğar Aşmak İster
Evlerinin Önü Mersin
Kesinti Zeybeği
Şu Aydınımın Uşağı

2.3.8.13.İçel ve Yöresi

Ceviz Arasında Vardır Evimiz
Çaya Vardım Çay Bulanık
Portakalım Tekerlendi
Yaktım Mangalımı.

2.3.8.14.İzmir ve Yöresi

İzmir Zeybeği 1
İzmir Zeybeği 2
İzmir Zeybeği 3
İzmir Zeybeği 4
İzmir Zeybeği 5
İzmir Zeybeği 6
İzmir Zeybeği 7
Kordon Zeybeği/İzmir Zeybeği
Kordon Zeybeği
İki Parmak Zeybeği 1
İki Parmak Zeybeği 2
İki Parmak Zeybeği 3
İki Parmak Zeybeği 4

Bayındır Zeybeği
Nacakoğlu Zeybeği
Bergama Zeybeği/Bergama Güvendesı
Bergama Zeybeği/Saba Güvende Zeybeği
Bergama Zeybeği 1
Bergama Zeybeği 2
Bergama Zeybeği 3
Bergama Zeybeği 4
Bergama Zeybeği 5
Bergama Zeybeği 6
Bergama Zeybeği 7
Bergama Zeybeği / Bergama Bengısı
Gündoğdu Zeybeği
Kasnak Zeybeği
Kozak Zeybeği 1
Kozak Zeybeği 2
Somalı Zeybeği
Yalı Zeybeği
Yalabık Zeybeği 1
Yalabık Zeybeği 2
Yalabık Zeybeği 3
Bayat Zeybeği
Ötme Bülbül Zeybeği
Çandarlı Zeybeği
Hürmüz Hanım Zeybeği/Karaburun Zeybeği
Soğukkuyu Zeybeği 1
Soğukkuyu Zeybeği 2
Dağcılar Zeybeği
Koyundere Zeybeği
Yağcılar Zeybeği
Nazoğlu Zeybeği
Ödemiş Zeybeği 1
Ödemiş Zeybeği 2
Kuruoğlu Zeybeği
Tire Zeybeği
Burgaz Zeybeği

Sürmeli Zeybeği
Çaktım Çaktım Almadı
Yaş Pıynar Köklenir mi
Kalenin Bedenleri/Çakır Ayşem
Gökçe Karga Olaydım/Zahide'm
Karanfil Yalakları
Yunt Dağı
Entarisi Mavili
Zeybek1
Zeybek2
Zeybek3
Dağlı1
Dağlı2
Dağlı3
Dağlı4
Aman Aman Bergama
Zahide Molla
Ferizler'in Gülleri
Arpazlı
Meyhaneler/Bilal Oğlan
Sabahın Seher Vakti
Asmalı Pencere
Hantuman
Kırmızı Buğday
Koca Solak
Zahide
Sebai
Kaba Hava
Kabak Havası
Süslü Jandarma
Tarlam Kesik Değil mi
Bademli'ye Bir İncecik Kış Oldu/İnce Memed
İnce Memed
Yeşil Gey Yeşil Guşan
Harmandalı
Katırcıoğlu

Minarede Ezan Var
İzmir'in Kavakları
Kör Bayram(Muhabbetler Kuruldu)
Çakırc' oğlu
Ata Binesim Geldi
Mavi Krep Başında.

2.3.8.15.Kastamonu ve Yöresi

Çıkabilsem Şu Yokuşun Başına
Sepetçioğlu
Kıyıktan Çıktım Yoruldum
Gadife Yastık Yüzü/Gadifeden Kesesi
Şu Çıraftan Gece Geçtim
Gadife Yastık Yüzü
Taş Köprü Zeybeği
Şu Çırdaktan Öğlen Geçtim/Yarım Çırdak
Hozurdayor
Aşağı İmaret Arası
Et Aldım Dirheminen
Üç Kuş İdik Uçar İdik Havada
A Benim Mor Çiçeğim
Konaklar Yaptırdım
Şu Dere Aşmak İster

2.3.8.16.Konya ve Yöresi

Fırın Üstünde Fırın
Beyaz Fesli Esmer
Gedil Zeybeği
Bermende Zeybeği.

2.3.8.17.Kütahya ve Yöresi

Karciğar mı Yağdı Yağdı Kütahya'nın Dağına

Yağmur Yağar Her Dereler Sel Alır
Hisarlı Zeybeği
Baskın Zeybeği
Havada Durna Sesi Gelir
Ben Kendimi Gülün Dibinde Buldum
Ay Oğlan Yiğit Misin / Çömüdüm
Kütahya Zeybeği
Feracemin Ucu Sırma
Elif Dedim Be Dedim
Manisa'yla Bergama'nın Arası
Bir Gider de Beş Ardıma Bakarım
Delhadır Başındayım.

2.3.8.18.Manisa ve Yöresi

Manisa Zeybeği
Sabah Namazı Zeybeği
Sipil Zeybeği
Akhisar Zeybeği
Kayalıoğlu Zeybeği
Alaşehir Zeybeği
Sakarya Zeybeği
Bozdağ Zeybeği
Kabartan Zeybeği
Soma Zeybeği
Ötme Bülbül Zeybeği
Korucu Zeybeği
Kırkağaç Zeybeği 1
Kırkağaç Zeybeği 2
Kara Göze Baktıran Zeybeği
Soğukkuyu Zeybeği
Eski Harmandalı Zeybeği
Jandarma Zeybeği
Aydın Zeybeği
Atatürk Zeybeği
Bursa Damları Zeybeği

Esli İzmir Zeybeği
İki Parmak Zeybeği
Bahçecik Zeybeği
Çift Hava
Mermere'nin Yolları
Koca Ümmet
Kalenin Bedenleri
Ata Binerim
Yandım Ayşe
Düz Ovanın Çamları
Harmancılar Harman Döğeri Toz Olur
Entarisi Al Basma
Baylan Cemile
Sepetçioğlu
Dam Üstünde Kestane
Kayaserdir Yolumuz
Cihan Yandı
Seymen Sekmesi
Nalbandım
Yeni Harman Dalı
Yörük Ali/ Dağları da Oydular
Bakırlı 1
Bakırlı 2
Akçalı
Sıra Da Sıra Testiler Emine'm (Baygın Emine'm)
Odam Kireç Tutmuyor
Aşaki Tarlanın Darısı
Konsol Üstünde Mumlar
On Yedi Benli Fadime'm/Çile Bülbül
Yörük Ali

2.3.8.19. Muğla ve Yöresi

Kadıoğlu 1
Kadıoğlu 2
Alı Da Verin Benim Baruduma, Saçmama

Al Yazmanın Oyası
Sabah Namazı Zeybeği 1
Sabah Namazı Zeybeği 2
Sabah Namazı Zeybeği 3
Sabah Namazı Zeybeği 4
Kadıoğlu Zeybeği 1
Kadıoğlu Zeybeği 2
Kadıoğlu Zeybeği 3
Kadıoğlu Zeybeği 4
Muğla Zeybeği 1
Muğla Zeybeği 2
Muğla Zeybeği 3
Muğla Zeybeği 4
Muğla Zeybeği 5
İnce Hava
Gök Soğanın Cıpcığı
Sürmeli Zeybeği / Sürmeli'm Çaydan Geçmiş
Sürmeli Kadınlar Zeybeği
Dağlı Zeybeği
Kerimoğlu 1
Kerimoğlu 2
Demirci Zeybeği
Haydari
Feraye / Ferahi / Ferayi 1
Feraye / Ferahi / Ferayi 2
Kerimoğlu / Kara Dağların Sandalı
Topaloğlu Zeybeği
Bayındır Zeybeği
Levent Zeybeği
Yansın Bodrum
Gide Gide Yoruldum
Çekirge Zeybeği
Çatı Zeybeği / Yeni De Cami Önünde Öğle Ezanı Okundu
Pembeli Basma
Demirciler Demir Döver Tunc Olur
Yeni De Cami Önünde Öğle Ezanı Okundu / Satı Zeybeği

Gemiler Posta Posta (Tosun Mehemedim)

Sürmeli

Fethiye Zeybeği 1

Fethiye Zeybeği 2

Fethiye Zeybeği 3

Fethiye Zeybeği 4

Fethiye Zeybeği 5

Fethiye Zeybeği 6

Fethiye Zeybeği 7

Fethiye Zeybeği 8

Fethiye Zeybeği 9

Fethiye Zeybeği 10

Rodos Zeybeği

Balıkçı Zeybeği

Uzun Selvi Ne Uzarsın Boşuna

Eyüb'üm Zeybeği

Beş Kaza Zeybeği 1

Beş Kaza Zeybeği 2

Tek Zeybek

Ortaköy Zeybeği

Beş Parmak'tan İnmem Ben

Marmaris Zeybeği

İnceoğlu Zeybeği 1

İnceoğlu Zeybeği 2

Sürmeli Zeybeği

Milas Zeybeği 1

Milas Zeybeği 2

Milas Zeybeği 3

Milas Zeybeği 4

Hatipoğlu Zeybeği

Çıktım Tepe Zeybeği

Aydın Jandarması Zeybeği

İnce Hava

Dert Osman Zeybeği

Abdal Zeybeği/ Abdal Havası- Koca Hava

Eski Ferayi

İki Parmak Zeybeği
Yörük Kızı Zeybeği
Ben Susadım Sular İsterim
Ula Zeybeği
Bağlamam Var Üç Telli.

2.3.8.20.Rumeli ve Yöresi

Evlerinin Önü Handır
Dolama Dolamayı
Üç Çınar Altında Lambalar Yanar.

2.3.8.21.Sakarya ve Yöresi

Geyve Zeybeği 1
Geyve Zeybeği 2
Minarede Ezen Var.

2.3.8.22.Tokat ve Yöresi

Biner Atın Eysisine
Yörü Güzel Yörü.

2.3.8.23.Uşak ve Yöresi

Vardım Takmak Hanı'na
Aşağıdan Geliyor Fadimem
İslice
İslamoğlu
Seyman
Garanfil Oylum Oylum
Küp Dibinde Bulgurum
Nazoğlu Zeybeği
Kilitçi Zeybeği.(Akdoğu,2004:1065-1148)

2.3.9.Zeybeklerde Giyim Kuşam

Zeybeklik kurumunun içerisinde de kurum mensuplarının sosyal konumunu belirlemek için giydikleri kıyafetlerde, kullandığı takı ve aksesuarlarda, saç sakal tıraşında farklılıklar vardı. Hatta kıyafetlerin birbirine benzediği kimi durumlarda giyim şeklindeki farklılıklar, bu statüyü belirleyecek kurallar içerirdi. ...

Zeybeklik kurumunda kullanılan kıyafetlerin, aksesuar ve takıların kullanım şekilleri efe, zeybek ve kızanlara göre olan farklılıkları, maddeler halinde şu şekilde toplanır.

Efelerin: (Efe bu kurumun ağasıydı)

a) Mintan düğmeleri çözükle olurdu ve göğüsleri görünürdü.

b)Efelerin başı ustura ile tıraş edilir ve tam ortasından perçem sarkardı.

c) Efeler sakal uzatmazlar, palabıyık bırakırlardı.

d)Bindikleri at erkekti. Koşumlarının metal aksamları gümüşlendi. Atın üstüne Osmanlı Kaltağı örterlerdi. kaltağın yanından silah torbası sarkardı

e) Eğer takımında keçe, püsküllü başlık ve uzarlık gibi süsler bulunurdu.

f) Efe uzun namlulu silah olarak Filinta taşırdı. Diğer silahları ise tamamen gümüş kaplı olurdu.

g) Ayağı “Kayalık” adı verilen özel işlemeli çizme giyerlerdi.

Zeybeklerin; (Zeybekler; efenin emrinde kızanların eğitiminden sorumlu kişilerdi. Birer kolbeyi gibiydiler).

a) Başı nal şeklinde tıraş ederlerdi.

b) Şalvarının arasından beyaz donunun ucu ve göbeği görünürdü.

c) Mintan düğmeleri sürekli ilikli olurdu.

d) Camadanları ve fes püskülleri kısa olurdu ve cepkenleri sırmalıydı.

e) Ayağa tulumbacı veya çarık giyerler, üstüne de kepmen takarlardı.

f) Uzun namlulu silah olarak mavzer taşırlardı.

Kızanların; (Kızan; Efenin mahiyetine giren genç delikanlıdır)

a) Kıyafetleri daha sadedir. Üstlerinde fazla eşya yoktur. Cepkenleri sırmalıdır.

b) Mintan kolları uzundur.

c) Başlarının Sadece ortası tıraş edilirdi.

d) Uzun namlulu silah olarak Martin taşırlardı.

Zeybekler her devirde temizliğe önem veren insanlardı. İç çamaşırlarının temizliğine önem verirlerdi. Yanlarında daima lavanta, misk, gül yağı gibi küçük koku şişelerini hiç eksik etmezlerdi. Dağlarda daha çok köylünün giyiminden farksız giyinirler, ama köye incekleri zaman zeybek giysilerini giyerlerdi.(kurtuluş savaşı sırasında sürekli Zeybek elbisesi giydiler)

2.3.10.Zeybeklerde Giyim Kuşam Parçaları

Başa Giyilenler

- A. Börk.
- B. Fes.
- C. Kabalak.
- D.Kozalı Baş, Kozunlu Başlık.
- E. Külah.
- F. Terlik, Takke.
- G. Koza, Püskül.
- H. Tartımak.
- I. Kefiye, Poşu.
- J. Oyalı Yazma, Oyalı Yemeni.
- K. Boyun Dolağı

Üste Giyilenler

İçe Giyilenler

- A. Ak Göynek.
- B. Ten Gömleği.
- C. İşlik, içlik.
- D. Mintan.
- E. Zıbın.

Dışa Giyilenler

- A. Camadan.
- B. Cepken.
- C. Delme, Delme Yelek.
- D. Kavuşturma
- E. Aba.

Bele Giyilenler

- A. Kuşak.
- B. Dolgu , Yorgan Kuşak
- C. Şal Kuşak.
- D. Trablus Kuşağı.
- E. Kolan, Kolan

Alta Giyilenler

- A. Caşır Menevrek.
- B. Dizlik, Don, Çakşır, Diz Çakşırı.
- C. İç Donu
- D. Kara Don
- E. Paça Don.
- F. Potur.
- G. Topdon , Topandon.
- H. Dolak.
- I. Tozluk.
- J. Kepmen.
- K. Tozluk Bağı

Ayağa Giyilenler

- A. Çorap
- B. Yemeni.
- C. Kundura, Pabuç.
- D. Çizme, Kayalık.

Aksesuarlar Ve Takılar

- A. Bıçak – Kama.
- B. Enfiye Kutusu
- C. Hamayıl.
- D. Karkılık.
- E. Köstek – Kordon, Saat.
- F. Maşa
- G. Matara.
- H. Nuska.
- I. Musafılık – En ‘am Kesesi.
- J. Para Kesesi.
- K. Pazubent.
- L. Silahlar.
- M. Silahlık.
- N. Tütünle İlgili Malzemeler.
- O. Yağlık.
- P. Yatağan (Özbilgen,2003:258-303)

Zeybek ve onu tamamlayan yukarıda belirtilen unsurlardan sonra, bu araştırmanın asıl konusu olan açıklamalı zeybek bibliyografyasını oluşturan kaynakların yer aldığı bölüm yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AÇIKLAMALI ZEYBEK BİBLİYOGRAFYASI

3. BULGULAR

3.1. İÇERİĞİNE ULAŞILANLAR

3.1.1. Kitaplar

AKÇAKOCA F.

Denizli’de Zeybek Oyunları Ve Köy Düğünleri

Dağıtım Yeri: Denizli Çatal Çeşme Pazarı, Resimli Ay Matbaası

Denizli’de zeybek oyunları ve köy düğünleri hakkında bir inceleme. Denizli Halkevi Bando öğretmeni tarafından notaya alınan Denizli Türküsü ve Denizli Gelin Okşaması adlı iki türkünün notaları verilmiştir.

AKSOY YAŞAR

Ege Kültürü

İstanbul 1999, İnkılâp Kitapevi, Sayfa Sayısı 487

Ege kültürü, tarihçesi, doğal güzellikleri hakkında bilgi verilmiş, Yörük Ali Efe anlatılmıştır. Zeybeklik kültürü hakkında bilgiler verilmiş, zeybek, efe, kıyafetleri anlatılmıştır. En ünlü efeler hakkında bilgiler verilmiştir. Oynanan zeybek oyunları hakkında bilgiler verilmiştir.

ALTINSOY HÜSEYİN İLKER

Kerimoğlu

Muğla 2003, Basım yeri Renk Ofset, Sayfa Sayısı 316

Muğla’da Zeybeklik kültürü, etimolojik ve sosyolojik yönden önemi, 1830’dan 1923’e kadar olan süreçte yörenin etnik, sosyolojik, coğrafik, folklorik yapısı, efe ve zeybeklik kavramlarının başkaldırı ve isyan düşünceleriyle ilintisi,

yörede yaşayan Kerimoğlu Eyüp ve Kerimoğlu Hüseyin efenin yaşadıkları anlatılmıştır.

ALTUNTAŞ YENER– KAHVECİ MÜCELLA – ŞAHİN YÜKSEL

Aydın İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri

Ankara 1995, Papirüs Ofset, Sayfa Sayısı 48

İl hakkında genel bilgi verilmiştir, kadın ve erkek kıyafetleri anlatılmış kıyafetler çizimleriyle gösterilmiştir.

ATILLA OSMAN

Afyonkarahisar Türküleri

Ankara 1957, Karınca Matbaası, 169 sayfa

Afyon ili müzik ve folklorunu inceleyen çalışmada türkülerden 10 tanesi Muzaffer Sarısözen tarafından notaya alınmış, diğerleri ise yalnızca sözlü olarak verilmiştir.

ATATÜRK'ÜN DOĞUMUNUN 100. YILINA ARMAĞAN KÜTAHYA

Kütahya 1981, Formül Matbaası, Sayfa Sayısı 818

Kütahya Belediyesi tarafından hazırlanan bu kitabın kültür bölümünde Kütahya yöresi halkoyunları, türküleri, manileri ve geleneksel kadın erkek kıyafetleri fotoğraflarıyla anlatılmıştır.

AVCI ALİ HAYDAR

Zeybeklik Ve Zeybeklik Tarihi

Ankara 2004, Özener Matbaası, Sayfa Sayısı 545

Zeybek ve efe sözcüklerinin tanımları yapılmış, zeybeklikte töre ve törenler, efeliğe ilişkin törenler, kızan ve kızanlığa geçiş törenleri, zeybekliğin kuralları, çeşitli kaynaklardan aktarılan zeybek tanımları, zeybekler ve aşiretler, zeybekler ve köylülük, zeybekler dünyasına özgü söz ve deyimler anlatılmıştır. Zeybek giyim kuşamı ve özellikleri, zeybek giyiminin çeşitli toplumlara etkileri, Osmanlı yönetiminin zeybek giyimini yasaklama girişimleri, zeybek oyunları ve gelenekleri hakkında bilgiler verilmiştir.

BALIKESİR İL YILLIĞI

Balıkesir 1969, Çelik Cilt Matbaası, Sayfa Sayısı 409

Çalışmanın kültür bölümünün genel kültür kısmında eski Balıkesir kültüründen bahsedilmiş, şairler devlet adamları anlatılmış, ilin türkülerinin sözleri kitaba yazılmış, manileri kitaba yazılmış, yörenin giyim, kuşam, zeybek kıyafetleri ve oyunları hakkında bilgi verilmiştir.

BAYATLI OSMAN

Ege'de Zeybek Oyunları Ve Havaları

İzmir 1943, Nefeset Matbaası

Bengi, Harmandalı, Arpazlı, Kozak Zeybeği, Yalalak Zeybeği, Soma Zeybeği, Dağlı Zeybeği, Ağır Zeybek Oyunu, Yunt Dağları, Güvende Zeybek oyunu ve daha birçok oyun hakkında bilgi ve notalı melodileri verilmiştir.

Zeybek giyimleri anlatılmıştır. Ayrıca Köroğlu, Sarı Zeybek Türküsü, Keklik Avı Türküsü, Yörükler Yayalası türkülerinin de notaları verilmiştir.

BAYINDIR HÜSEYİN HİLMİ

Tarihte Zeybeklik Ve Musikisi

Aydın 1964, Taşkın Matbaası, Aydın İli Antik Kalıntıları Koruma Ve Müzeleri Geliştirme Derneği Yayını Sayı I

Zeybeklik konusunu inceleyen kitabın son iki bölümü zeybek müziğine ayrılmış, fakat herhangi bir ezgi örneği verilmeyerek konunun sadece epik yönü ele alınmıştır.

BAYRAK MEHMET

Eşkialık Ve Eşkuya Türküleri

Ankara 1985, Yorum Yayıncılık-Matbaacılık, Sayfa Sayısı 380

Başkaldırı ve eşkıya türkülerinin nitelikleri, toplumcu yazar ve sanatçıların eşkıya ve eşkıyalık türküleri üzerine görüşleri, çeşitli yörelerden eşkıya türküleri ve öyküleri, efe-zeybek türküleri ve öyküleri anlatılmıştır.

CUMHURİYETİMİZİN 50. YILINDA MUĞLA İL YILLIĞI

Muğla 1973, Ticaret Matbaası, Sayfa Sayısı 385

Muğla Valiliği tarafından hazırlanan bu kitabın kültür bölümünde ilin folklorik zenginlikleri, türküleri, manileri, atasözleri, deyimleri, ninnileri, tekerlemeleri yazılmış, düğün törenleri anlatılmıştır. Mahalli özellikler, yöresel giyim kuşam anlatılmış ve zeybek kıyafetleri anlatılmıştır.

ÇİNE HAMİT

Burdur'dan Damlalar

Burdur 2003, Arzu Ofset Ve Reklam Ajansı, Sayfa Sayısı 480

İlin eski düğünleri, köyelerinin düğünleri, giyim kuşamı, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verilmiş, teke yöresi türküleri, oyun havaları, gurbet havaları, teke zortlatmaları, teke zeybekleri, kırık havalar ve diğer türkü ve gurbet havaları detaylı olarak anlatılmıştır.

DURAL HALİL

Bize Derler Çakırca

İstanbul 1999, Numune Matbaacılık, Sayfa Sayısı 297

Çakırcalı Ahmet Efe ve hayatı, Çakırcalı Mehmet Efe ve hayatı, İnce Mehmet ve çetesi anlatılmıştır.

EFE SÜHEYLE & BARLAS UĞUROL

Kütahya Düğün Adetleri

İstanbul 1963, Yurttaş Kitabevi Folklor Yayınları, Sayfa Sayısı 54

Kütahya'nın düğün adetleri anlatılmıştır. Düğünlerde çalınan ve oynanan oyunlar hakkında bilgi verilmiştir. Kadın kıyafetleri ve erkek kıyafetleri anlatılmıştır.

HAKALMAZ ORHAN

Ege Bölgesi Ağır Zeybekleri

İstanbul 2003, Kitap Matbaası, Sayfa Sayısı 55

Ege bölgesi ağır zeybekleri ile ilgili sorular tespit edilmiş, zeybek tavır ve 9 zamanlı usullere değinilmiş, zeybeklerin yoğunluk gösterdiği yöreler bir harita ile

gösterilmiştir. Ağır zeybek nedir sorusuna bir cevap aranmış, ege bölgesi ağır zeybeklerinin seyri, ritim, usul ve melodi özellikleri verilmiş, ege bölgesi ağır zeybeklerindeki motifler tespit edilmiş, bu motiflerin bağlama ile icrasında uğradığı değişiklikler tezene işaretleri ile birlikte şemalarla verilmiştir.

KAPTAN ŞÜKRÜ TEKİN

Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri

Denizli 2003, Bilal Ofset Matbaacılık, Sayfa Sayısı 199

Denizli'nin coğrafyası, doğal yapısı, doğa güzellikleri ve tarihi eserleri anlatılmış, Denizli şivesi, deyimleri, masalları, destanları, fıkraları, hikâyeleri, şiirleri, atasözleri, bilmeceleleri, tekerlemeleri, efsaneleri, inanışları, çocuk oyunları, ninnileri tek tek incelenmiştir. Gelenek görenekleri, düğün gelenekleri, giyim kuşama ve mutfak kültürü hakkında bilgiler verilmiştir.

KELEŞ TUNCAY

Anadolu Kültüründe Zeybekler

Gaziantep 1998, Aydın Ofset Matbaacılık, Sayfa Sayısı 192

Zeybek kültürünün tarihsel gelişimi hakkında bilgiler vererek, zeybeklik geleneği, zeybek giysileri, zeybek giysilerinin tarihsel incelenmesi anlatılmıştır. Ayrıca zeybek oyunlarının ezgisel, biçimsel ve çalgısal incelemeleriyle birlikte zeybek ezgilerinin çalgısal incelemeleri yapılmış; tarihte ün yapmış belli başlı zeybekler hakkında bilgiler verilmiş ve TRT Repertuarında bulunan bazı zeybek ezgilerinin notaları yazılmıştır.

KEMAL YAŞAR

Çakırcalı Efe

İstanbul 2009 Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Sayfa Sayısı 182

Çakırcalı Memed Efe, on beş yıldan fazla bir zaman boyunca eşkıya olarak Osmanlıya baş kaldırmış, binden fazla insanı öldürmüş, öte yandan fakir fukaranın koruyucusu olmuştur. Yaşar Kemal, Çakırcalı'yı öldüren müfrezenin kumandanı Albay Rüştü Kobaş'ın verdiği bilgiler ışığında eşkıyanın hayat hikâyesini, tanıklarının yorumlarına da yer vererek anlatır.

KIRMAN ÜMRAL

Deniz Üstü Köpürür

Muğla 2007, Renk Matbaası Sayfa Sayısı 487

Türkülerin teknik ve muhteva özellikleri, Muğla türkülerinin teknik özellikleri, Muğla türkülerinin metin ve hikâyeleri incelenmiş türkü geleneği, Muğla tarihi ve geleneği, zeybeklik geleneği hakkında bilgiler verilmiştir.

ORMANCIOĞLU KEMAL

Kamalı Zeybek

İzmir 1963, Karınca Matbaacılık, Sayfa Sayısı 365

Efelik ve zeybeklik tanımları yapılmış, zeybeklerin ve efelerin giyim ve kuşamları teferruatlı biçimde anlatılmıştır. Zeybek çetelerinin faaliyetleri anlatılmış ve Kamalı Zeybek Mustafa'nın hayatı ve kitaba konu olan olaylar anlatılmıştır.

ÖZBEK MEHMET

Folklor ve Türkülerimiz

İstanbul 1981, Ötüken Yayını, Sayfa Sayısı 574

Folklorun tanımı yapılmış, Türkiye'de folklor çalışmaları anlatılmıştır. Türk halk müziği türküleriyle birlikte, ege bölgesine ait zeybek türünde birçok türkünün sözleri ve hikâyeleri kitapta yer almıştır.

ÖZÇOBAN NİHAT

Bergama Türküleri ve Zeybek Havaları

Bergama 2004, Bergama Kültür Ve Sanat Vakfı, Sayfa Sayısı 164

Bergama türküleri anlatılmıştır. Bergama zeybek havaları, zeybek kıyafetleri, Bergama oyunları hakkında tek tek bilgi verilmiştir.

ÖZDEMİR ZEKERİYA

Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e

Ankara 2000, Baskı Kanomat LTD. ŞTİ., Sayfa Sayısı 780

Osmanlı döneminde Edremit köyleri, yörükler, eşkıyalık (s. 54-60-62), istiklal harbi döneminde yaşanan eşkıyalık hadiseleri (s.201) hakkında bilgiler verilmiştir.

ÖZKAYNAK KEMAL

Efelerden Haber

Aydın 1946, C.H.P. Basımevi, Sayfa Sayısı 86

Efeler, zeybekler, kızanlar, tarihte zeybeklik, zeybekliğin sebepleri, efeler ve hükümet ilişkileri, hakkında bilgiler verilmiştir. Zeybeklerin türküleri, oyunları, çalgıları, zeybek kıyafetleri anlatılmıştır.

ÖZTÜRK OKAN MURAT

Zeybek Kültürü ve Müziği

İstanbul 2006, Ayhan Matbaası, Sayfa Sayısı 271

Bu çalışmada bir yandan konunun sosyo-kültürel boyutu, diğer yandan müzik yapısı incelenmeye çalışılmış: zeybek kültürü ve müziği ekseninde, etnomüzikolojik bir araştırma ve çözümleme yapılması amaçlanmıştır.

TARANÇ BERRAK (ARUSAN)

Ege Bölgesinde Yasayan Halk Müziği Ezgileri, Zeybekler Ve Elli Altı Ezginin Çeşitli Yönleriyle Kataloglanması

İzmir 1988, E. Ü. Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Yayınları, Sayfa Sayısı 63

Ege bölgesinde yaşayan halk müziği türleri, türküler, ege türküleri, ege kadın ağzı türküleri ve oyun havaları, gurbet türküleri, zeybek oyunları, semahlar, Ege Bölgesi'nde kullanılan çalgılar, ayaklar, usuller ve bağlama düzenleri anlatılmıştır.

Efe sözü ve kökeni, zeybek sözü ve kökeni, zeybek oyun müzikleri, oyunlara eşlik eden çalgılar, zeybek oyunlarının doğuşu ve yöreleri, zeybeklerin giyim kuşamları hakkında bilgi verilmiş, ele alınan elli altı halk müziği ezgisinin çeşitli yönleriyle kataloglanması yazılmıştır.

TARCAN SELİM SIRRI

Halk Dansları Ve Tarcan Zeybeği

İstanbul 1948, Ülkü Basımevi, Sayfa Sayısı 40

Dansın tanımı, tarihçesi, dans türleri, halk dansları ve yazar hakkında bilgiler verilmiştir. İstanbul'da bulunan zeybekler anlatılmıştır. Ege'de (İzmir'de) zeybeklere dair yaptığı köy gezileri, araştırmaları, hakkında bilgiler verilmiş, son kısımda kendisinin yaratmış olduğu Tarcan Zeybeği'ni anlatmıştır.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Harmandalı

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Soma Zeybeği

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Arpazlı

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota Ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Bengi

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota Ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Dağlı

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota Ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Kozak Zeybeği

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota Ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Aydın Zeybeği

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

TOPÇUOĞLU CAFER

Nota Ve Figürleriyle Milli Zeybek Oyunlarımızdan Yalabık Zeybeği

Konya 1971, Derya Yayınevi, Sayfa Sayısı 32

Oyunun notası (s. 3) oyun hakkında bilgi (s. 5) oyunun oynanışı çizimlerle gösterilmiştir.

ÜSKÜP ŞEREF

Hey Gidinin Efesi Efe Öyküleri

İzmir 1988, Hür Efe Gazete Ve Matbaası, Sayfa Sayısı 128

Kitapta efe, zeybek ve kızan kavramları, tarihçesi, efelik ve zeybeklik kurumu hakkında bilgiler verilmiş, Efelerin giyim kuşamları ve yöredeki efe öyküleri anlatılmıştır.

YAVİ ERSAL

Efeler

Aydın 1991, Taşkın Matbaası, Sayfa Sayısı 132

Kitapta efelerin kökeni ve eylemleri konusunda görüşlere yer verilmiş, tarih boyunca yaşayan efeler anlatılmış, efelik ve zeybeklik tanımları yapılmış, egede oynanan zeybek oyunları ile zeybeklerin giydiği kıyafetler hakkında bilgiler verilmiş, zeybek fotoğrafları ve resimleri kitapta gösterilmiştir.

YETKİN SABRİ

Ege'de Eşkîyalar

İstanbul 1996, Numune Matbaacılık, Sayfa Sayısı 230

Kitapta eşkıyalık, egede yaşayan eşkıyalar, eşkıyalık türküleri ve şiirleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.2. Lisans Üstü Tezler

ÇELİK SERKAN

TRT Repertuarında Bulunan Muğla Türkülerinin Makam-Ayak, Tür Ve Usul Yönünden İncelenmesi

İzmir 1999 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 140

Bu çalışmada; ayak kavramı ile ilgili açıklamalara ve görüşlere, makam kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiş, GTHM'nde perdeler GTSM'nde perdeler ve ses sistemleri anlatılmış ve Muğla türküleri makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmiştir.

DEMİR ZEYNEL

TRT Repertuarında Bulunan Denizli Türkülerinin Makam-Ayak, Tür Ve Usul Yönünden İncelenmesi

İzmir 1999 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 106

Bu çalışmada; ayak kavramı ile ilgili açıklamalara ve görüşlere, makam kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiş, GTHM'nde perdeler GTSM'nde perdeler ve

ses sistemleri anlatılmış ve Denizli türküleri makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmiştir.

ERDEM FERHAN

Teke Yöresi Halk Müziğinden Seçilmiş Ezgiler Üzerinde Analitik Çalışmalar

İstanbul 1998 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 188

Bu çalışmada; Teke Yöresi ezgi repertuarından yola çıkılarak, sanatsal üsluba sahip ve geleneksel yapıdaki ezgilerin genetik dokuya ulaşmada önemli oldukları düşüncesiyle, bu yöreden seçilmiş otuz ezginin, önceden saptanmış inceleme başlıklarıyla ele alınarak analitik incelemesi yapılmış ve bu inceleme sonucunda, yöre ezgilerinin en büyük zenginliğinin, ezgi bezeklerini oluşturan "nota kümeleri (Grupetto)" ve "9'lu aksak birleşik usul"de saklı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla zeybek şemsiyesi altında toplanmış ve birim zaman değişimiyle farklı adlar almış olan zeybek türlerinden; çok ağır, ağır, kıvrak, çok kıvrak teke zeybeklerinin yöredeki hâkimiyeti vurgulanmıştır.

ERKAN TARKAN

Türk Halk Oyunları Müziğinde Toplu Çalgılama (Muğla Örneği)

İzmir 2000 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 108

Bu çalışmada; Geleneksel çalgılama, T.H.O. müziğinde geleneksel icra, insan yaşamında oyunun önemi, insan yaşamında müziğin önemi, T.H.O. müziğinin icra edildiği mekanlar, Muğla yöresinden geleneksel icraya örnekler ele alınmış ve Fethiye yöresi oyun müzik yapısı anlatılarak Fethiye yöresi toplu çalgılama nota örnekleri verilmiştir.

ERGİN AYLİN

TRT Repertuarında Bulunan Manisa Türkülerinin Makam-Ayak, Tür Ve Usul Yönünden İncelenmesi

İzmir 1999 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 220

Bu çalışmada; ayak kavramı ile ilgili açıklamalara ve görüşlere, makam kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiş, GTHM'nde perdeler GTSM'nde perdeler ve

ses sistemleri anlatılmış ve Manisa türküleri makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmiştir.

GÜRLER ENGİN ŞAFAK

Sözsüz Zeybeklerin Tezene Özellikleri

İstanbul 1991 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 52

Bu çalışmada; bağlama icrasındaki nota yazımlarıyla ilgili genel bilgiler verilmiş ve zeybeklik tarihçesi anlatılmıştır. TRT çalgısal repertuarındaki zeybek ezgilerinin bağlama icrasında nasıl çalınması ve nasıl notalanması gerektiği anlatılarak, TRT çalgısal repertuarındaki zeybek ezgilerinin bir bölümü yeniden notalanmıştır.

HAKALMAZ ORHAN

Ege Bölgesi Ağır Zeybekleri

İstanbul 1992 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 51

Ege bölgesi ağır zeybekleri ile ilgili sorular tespit edilmiş, zeybek tavır ve 9 zamanlı usullere değinilmiş, zeybeklerin yoğunluk gösterdiği yöreler bir harita ile gösterilmiştir. Ağır zeybek nedir sorusuna bir cevap aranmış, ege bölgesi ağır zeybeklerinin seyri, ritim, usul ve melodi özellikleri verilmiş, ege bölgesi ağır zeybeklerindeki motifler tespit edilmiş, bu motiflerin bağlama ile icrasında uğradığı değişiklikler tezene işaretleri ile birlikte şemalarla verilmiştir.

KARAGENÇ MAHMUT

TRT Repertuarında Bulunan Kütahya Türkülerinin Makam-Ayak, Tür Ve Usul Yönünden İncelenmesi

İzmir 1999 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 86

Bu çalışmada; ayak kavramı ile ilgili açıklamalara ve görüşlere, makam kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiş, GTHM'nde perdeler GTSM'nde perdeler ve ses sistemleri anlatılmış ve Kütahya türküleri makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmiştir.

KIRÇIK ŞENGÜL KAZAN

Burdur Yöresinde Oynanan Halk Oyunları ve Yöresel Halk Oyunları Kıyafetleri

Kütahya 2001 Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 127

Bu çalışmada; halk oyunlarının geçmiş ve günümüzdeki yeri ve oynanma sebepleri, bölgelerine, konularına ve oynanış biçimlerine göre halk oyunları, burdur yöresinde oynanan halk oyunları ve türleri (burdur yöresi ve zeybekler), zeybek kıyafetleri, oyun isimleri anlatılmıştır. Ayrıca burdur yöresinde oynanan halk oyunlarında kullanılan kıyafetler (erkek-kadın) hakkında alanda çekilen fotoğraflarla bilgiler verilmiştir.

KIRMAN ÜMRAL

Muğla Türküleri Ve Hikâyeleri (Tasnif Ve İnceleme)

Muğla 2007 Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 487

Bu çalışmada; türkülerin teknik ve muhteva özellikleri, Muğla türkülerinin teknik özellikleri, Muğla türkülerinin metin ve hikayeleri incelenmiş türkü geleneği, Muğla tarihi ve geleneği, zeybeklik geleneği hakkında bilgiler verilmiştir.

KULABOĞA A. HAYKAD

Ege Bölgesi Türkülerinin Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Müziği Bölümünde Verilmekte Olan Kabak Kemane Eğitime

Uygulanabilirliği ve Bu Çalışmanın Uzmanlar Tarafından Değerlendirilmesi

Afyon 2007 Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 117

Bu çalışmada: Türk Müzik Kültürü, Türk Halk Müziği, Türk Halk Çalgıları, kabak kemanenin tarihi ve T.H.M.ndeki yeri, kabak kemanenin yapısal özellikleri, Ege bölgesi türküleri, E. B. Zeybek türküleri hakkında bilgiler verilmiş, kabak kemane çalgısına yönelik belirlenen hedef ve hedef davranışlar tespit edilmesi amaçlanmış ve uzman görüşlerine yer verilmiştir.

MİRZAOĞLU FATMA GÜLAY

Zeybek Türküleri Ve Dansları

Ankara 2000 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 626

Bu çalışmada; efe, zeybek ve kızan tanımları yapılmış zeybeklik kurumunda töre ve törenler, zeybeklik kurumunun tarih içindeki görünümü ve Aydın'da yaşayan

efeler hakkında bilgiler verilmiştir. Bunların yanı sıra, zeybek türkülerinin yapısal, ezgisel, tematik, anlatım tutumu özellikleri, işlevsel özellikleri, zeybek danslarının figürleri ve anlamları, yapısı/kurgusu işlevsel özellikleri, icra ortamları anlatılmış, zeybek dansı, zeybek oyun havaları, erkek ve kadın oyun havaları ve oyunlarda kullanılan çalgılar ve icracıları hakkında bilgile verilmiştir.

ÖZTÜRK OKAN MURAT

Zeybek Kültürü Ve Müziği

İstanbul 2006 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ayhan Matbaası, Sayfa Sayısı 261

Bu çalışmada: zeybeklerin tarihi, kimlik, kişilik ve imge olarak zeybekler, Aydın Germencikte yaşayan zurna icracıları hakkında bilgiler verilmiştir. Zeybek müziğinin özellikleri, zeybek ezgileri ve makamsal olgusu, ezgileri üzerinde yapılan makamsal analizler anlatılmıştır.

ÖZBİLGİN MEHMET ÖCAL

Zeybeklik Kurumu Ve Zeybek Oyunları

İzmir 2003 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 383

Bu çalışmada zeybeklik kurumu, zeybekliğin tanımı ve tarihçesi, zeybeklik kurumuna ait kültürel değerler anlatılarak, halk oyunlarının tür ve biçimsel özellikleri, zeybek oyun türü ve alt türleri, zeybek oyunları ile benzerlik gösteren diğer oyun alt türleri, zeybek oyunlarının tarihi-sosyal- kültürel oluşum nedenleri, zeybek oyunlarının coğrafi dağılımı ve farklılıkları, zeybek oyunlarının işlevsel analizi, zeybek oyunlarının form analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

Ayrıca geleneksel giyim kuşamın tarihsel gelişimi, zeybek konusundaki kaynakların incelenmesi, giyim kuşam parçaları ve kullanım amaçları, aksesuar-takılar ve kullanım amaçları anlatılarak zeybek müziğinin T.M. içerisindeki yeri, zeybek türkülerinin konuları, zeybek müziğinin ritim ve ezgi yapısı incelenmiştir.

SEVİNÇ CUMHUR

Zeybek Oyunlarının Tarihte Ortaya Çıkışı

İstanbul 1994 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 103

Bu çalışmada zeybeklik ve zeybek tarihi hakkında bilgiler verilerek zeybek oyunlarının ortaya çıkışının tarihsel süreci anlatılmıştır. Ayrıca zeybek oyunlarının Batı Anadolu'da var olduğu ve oradan yayıldığı tespit edilerek bu süreç anlatılmıştır.

TEĞİÇ RAMAZAN

Denizli Ağır Zeybeklerinin İncelenmesi

Denizli 1998 Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 117

Bu çalışmada; Denizli ilinde oynanan ağır zeybek oyunlarının tespiti, tasnifi (oynanış şekli, ritimsel- ezgisel yapısı, hikâyeleri) yapılmış yörede var olan oyunların hikayeleri anlatılarak oyunların adım yapıları hakkında bilgiler verilmiş ve yöreden fotoğraflar ve yörede oynanan oyunların notaları yazılmıştır.

YILDIRIM ŞAKİR

TRT Repertuarında Bulunan Aydın Türkülerinin Makam-Ayak, Tür Ve Usul Yönünden İncelenmesi

İzmir 1999 Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 117

Bu çalışmada; ayak kavramı ile ilgili açıklamalara ve görüşlere, makam kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiş, GTHM'nde perdeler GTSM'nde perdeler ve ses sistemleri anlatılmış ve Aydın türkeleri makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmiştir.

3.2. İÇERİĞİNE ULAŞILAMAYANLAR

3.2.1.Kitaplar

AKDOĞAN HÜSNÜ

Aydın coğrafi konumu, tarihi, folkloru, ilçeleri,

Ankara 1992, Sim Matbaası

ASARCIKLI HAYRETTİN

Çakıcı Mehmet Efe

İstanbul 1973, Yağmur Yayınevi

AVŞAR MEHMET EMİN

Halk Oyunları Müziği, Giysileri Ve Düğün Gelenekleriyle Manisa

İzmir 1984, Manisay1, Mesir'i Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını, Sayfa Sayısı 84

BURHAN SABAHATTİN

Kozaklı Mehmet Efe (Yayımlanmamış Roman)

ERSÖZ AHMET

Avırları Efe Hazretleri

İzmir 1991, Nil Yayınları

GÖKBEL A. & ŞÖLEN H.

Aydın İli Tarihi

Aydın 1936, Ahmet İhsan Basımevi

GÜNÇER ENVER

Efe Osman

İstanbul 1953, Alp Matbaası

HAGEM ARŞİVİ

Batı Anadolu'da Zeybekler Ve Zeybek Oyunları

Arşiv No: 79.0008

İSTANBUL GÜVEN YAYIN EVİ

Çakırcalı Efe Nasıl Vuruldu

İstanbul 1943

İSTANBUL GÜVEN YAYIN EVİ

Dağlar Kralı Yörük Osman Efe

İstanbul 1955

İSTANBUL YENİ ASYA YAYIN EVİ

Ege'nin Kurtuluş Destanı, Yörük Ali Efe

KISAGÜN ADLİ

Efe Kadri

Denizli 1937, Akay Basımevi

KORAK R. DANIŞ

Sarı Zeybek

İstanbul 1944, Rıza Coşkun Matbaası Ve Neşriyatı

NOYAN BEDRİ

Folklor da Ve Yaşamda Aydın Efesi

1991

SAĞDIŞ OZAN

Aydın

1988

SUN ZEYNEL BESİM

Çakıcı Efe

İzmir 1943, Ticaret Matbaası

SURURİ YUSUF

Yanık Efe

Ankara 1936, Ulus Basımevi

ŞAKİR ZİYA

Eski Efeler

İstanbul 1979, Arif Bolat Kitapevi

TARCAN SELİM SIRRI

Yeni Zeybek Raksı

İstanbul 1926, Vatan Matbaası

USTA ALİ İHSAN

Efelerin Efesi Yörük Ali Efe

İzmir, Hürefe Matbaacılık

ÜNAL İ.

Efeler

Aydın, 1964

3.2.2.Lisans Üstü Tezler

ERDOĞAN AĞGÜL

Manisa Kula İlçesi Folkloru Üzerinde İnceleme Çalışmaları

İstanbul 2000 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 457

KESKİN MUSTAFA

Sosyal Tarih Perspektifinden Batı Anadolu'da Efelik Ve Zeybeklik Kavramları Üzerine Bir Araştırma

Konya 2005 Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 220

KOCATAŞ DURSUN

Muğla Merkezde Kadın Zeybek Havaları

İstanbul 1998 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı 117

KURTULUŞ EVRİM DURDU

Turgutlu Yöresi Türk Halk Müziği Gelenekleri ve Uygulamaları Üzerine Bir Çalışma

İzmir 2004, Sayfa Sayısı 211

MALKOÇ EROL

Aydın Yöresi Sözsüz Zeybeklerinin Tavır Olarak İncelenmesi

İstanbul 1992 İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayfa Sayısı
54

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma,

Zeybek konusunda yazılmış kitap ve lisansüstü tezlerden oluşan açıklamalı bir bibliyografya çalışmasıdır.

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın problemi, önemi sayıltıları, sınırlılıkları ve yöntemi ifade edilerek konuya bir giriş yapılmıştır.

İkinci bölümde konuya temel teşkil eden bibliyografya kavramı ve Türkiye’de yapılan ilk bibliyografya çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde zeybeklik geleneğini oluşturan unsurlar ele alınmış ve asıl konu olan bibliyografya çalışmasına geçmeden önce kısa bir ön bilgi sunulmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde ise, bibliyografyanın oluşturulması için elde edilen bulgular tasnif edilmiş ve bazı kaynakların içeriğine tüm çabalara rağmen ulaşamadığı tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle, araştırmada elde edilen bulgular öncelikle içeriğine ulaşılanlar, içeriğine ulaşamayanlar adlı başlıklar altına alınmıştır. Bunlar da kendi içerisinde kitaplar ve lisansüstü tezler olarak ikiye ayrılmış ve aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılan kitap sayısının toplam 40 adet olduğu sonucuna varılmıştır.

2- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılan kitapların en eski tarihli olanının 1943 yılında İzmir’de basılmış olan Osman Bayatlı’ya ait “Ege’de Zeybek Oyunları ve Havaları” adlı çalışmanın olduğu sonucuna varılmıştır.

3- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılabilen lisansüstü tezlerin sayısının toplam 16 adet olduğu sonucuna varılmıştır.

4- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılabilen lisansüstü tezlerin en eski tarihli olanının 1994 yılında İstanbul’da basılmış olan Cumhur Sevinç’e ait “Zeybek Oyunlarının Tarihte Ortaya Çıkışı” çalışmanın olduğu sonucuna varılmıştır.

5- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılabilen kitapların sayısının 20 adet olduğu sonucuna varılmıştır.

6- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılabilen kitapların en eski tarihli olanının 1926 yılında İstanbul’da basılmış olan Selim Sırrı Tarcan’a ait “Yeni Zeybek Raksı” adlı çalışmanın olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç , her ne kadar içeriği tam olarak tespit edilemese de Zeybek ile ilgili ulaşılabilen ilk çalışmanın bu kitap olduğunu ortaya koymaktadır.

7- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, içeriğine ulaşılabilen lisansüstü tezlerin sayısının 6 adet olduğu sonucuna varılmıştır.

8- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, zeybekle ilgili tespit edilebilen tüm çalışmaların sayısının toplam 82 adet olduğu sonucuna varılmıştır.

9- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, zeybekle ilgili yazılan eserlerin büyük bir çoğunluğunun basım yerlerinin Ege Bölgesine ait illerden oluştuğu sonucuna varılmıştır.

10- Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, en çok bu konuda çalışma yapan kişinin çeşitli yörelerin zeybek oyunlarını ele aldığı ve tümünün 1971 yılında Konya’da basıldığı tespit edilen Cafer Topçuoğlu’na ait 8 adet kitabın olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan tüm sonuçlar göstermektedir ki bu çalışma, problemin sadece bir kısmını çözebilmektedir. Yine de araştırmanın, zeybek konusunda yapılacak çalışmalar için başvurulacak önemli bir kaynak olduğu düşünülmektedir. Konunun tüm yönleriyle ortaya konulabilmesi için, konuyla ilgilenen araştırmacılara, günümüze kadar yazılmış olan tüm makaleleri de içeren geniş çaplı bir araştırma yapmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğu, O. (2004). Bir Baş Kaldırı Öyküsü Zeybekler. İzmir: Sade Matbaacılık
- Akıncı, S., Başbuğoğlu, F., Baydur, İ.Tuncer, F.G. (1973). Cumhuriyet Döneminde Bibliyografyaların Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Yayınları.
- Akıncı, M. (2007).Bibliyografya Nedir?
<http://www.turkceciler.com/bibliyografya.html>, 04.05.2009
- Arseven, V. (1969). Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap Ve Makaleler Bibliyografyası. İstanbul : M. E. B. Basımevi
- Avcı, A. H. (2004). Zeybeklik Ve Zeybeklik Tarihi, Ankara: Özener Matbaası.
- Avcı, A. H. (1997). Bir Sosyal İsyancılık Kurumu: Zeybeklik Ve Zeybekler, Folklor_Edebiyat Dergisi, Ankara: Başkent Klişe Matbaacılık,
- Avcı,A.H. (27.05.2008) .Zeybeklikte Töre Ve Törenler.
<http://www.tarihciniyeri.net/forum/arsiv-baslik2156.0.html>, 05.04.2009,
- Bibliyografya.04.05.2009,<http://www.nevenedir.com/index.php?s=m%C3%BCteferrika>
(15.12.2006).
- Bibliyografya.04.05.2009,<http://www.uludagsozluk.com/k/bibliyografya/>(11.04.2006)
- Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Milli Folklor Enstitüsü Yayınları. (1973). Türk Ergan, M. S. (1994).Türkiye Müzik Bibliyografyası, Konya: Kuzucular Ofset.
- Folklor Ve Etnografya Biblografyası II. Ankara : Başbakanlık Basımevi
Folklor Postası, Cilt 2,
- Karasar, N.(1999).Bilimsel Araştırma Yöntemi,Ankara:Nobel Yayınları.
- Keleş, T. (1998). Anadolu Kültüründe Zeybekler, Gaziantep : Aydın Ofset & Matbaacılık.
- Özbilgen, M. Ö. (2003). Zeybeklik Kurumu Ve Zeybek Oyunları, İzmir.
- şenel, S. E. (1990).Halk Oyunları Yazımı 3. Kitap, İzmir : Levent Müzik Evi Yayınları.
- T.C. M.E.B. Basma Yazı Ve Resimleri Derleme Müdürlüğü. (1952). Türkiye Bibliyografyası. İstanbul : M.E.B. Basımevi
- Üsküp, ř. (1988).Hey Gidinin Efesi Efe Öyküleri. İzmir : Hür Efe Gazete Ve Matbaacılık.

Ülkütaşır, M. Ş. (1973). Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor Ve Etnografya Çalışmaları. Ankara : Başbakanlık Basımevi

Yavi, E. (1991). Efeler. Aydın : Taşkın Matbaası.